

Fig. 1. Kirken i landskabet set fra sydvest. Foto Hugo Johannsen 2011. – *Die Kirche in der Landschaft aus Südwesten.*

HOVE KIRKE

VANDFULD HERRED

Kirken (»houæ«) nævnes o. 1350 i Ribe Oldemoder, hvor den var ansat til 5 skilling sølv. Dermed var den sammen med Vandborg herredets højest takserede kirke. Som anført 1638 var kirken oprindelig viet til Skt. Peter, ligesom der i sognet fandtes en kilde af samme navn (jf. ndf.).[1]

1671 overdrog kronen Hove Kirke sammen med næsten alle herredets øvrige kirker til generalmajor Henrik Ruse (Rüsensteen), og den indgik året efter i det nyoprettede baroni Rysensteen (jf. s. 813).[2] Kirken tilhørte herefter hans efterkommere frem til baroniets ophævelse 1797. Den sidste besidder, lensbaron Ove Henrik Juel af Rysensteen, solgte ved auktion 1798 hovedgårdene Rammegård og Herpinggård sammen med en række kirker, heriblandt Hove, med tilhørende kaldsret til Peter Severin Fønss til Løvenholm og Ulrich Christian von Schmidten til Urup.[3] Siden blev Fønss eneejer, men bortsolgte allerede 1807 (købekontrakt fra 1803) kirken med forbehold af kaldsretten, der tilhørte kongen, til Søren Gregersen i Stigård og Kirstine Clemmensdatter, enke efter sognefoged Peter Eskildsen i Vester Vinkel. Disse overdrog dog straks efter en sjettedel af tienden til sognets beboere, mens resten solgtes til sognepræsten, Nicolai Kamph, der 1808 afhændede resten til sognemændene.[4] Overgangen til selveje fandt sted 1930.[5] Hove var et selvstændigt pastorat frem til 1824, hvorefter det blev *anneks* til Hygum; siden 1968 har det været hovedsogn i et tresognspastorat sammen med Tørring og Hygum (s. 669 og 1369).

Sagn og helligkilde. Det hævdedes, at kirken hældede særligt ved nordøsthjørnet, hvilket var forårsaget af en lokal heks, der drev sine kunster i sognet.[6] En kilde, navngivet ligesom kirkens værnehelgen efter Skt. Peter, findes nord for kirken.[7]

Fra det bakkede landskab i sognets sydvestre del falder terrænet mod landsbyen, hvor kirken står som et markant pejlemærke i den sydvestre udkant, hævet over en sænkning, som afvandes af Hove Å. Landsbyen er i nyere tid på det nærmeste sammenvokset med stationsbyen Klinkby i nord og udvidet med parcelhuskvarter, centralskole og plejehjem (jf. fig. 4). Den gamle landevej øst for kirken (jf. fig. 2), som krydser Hove Å umiddelbart nord herfor, er nu afløst af omfartsvejene Lemvig-Thyborøn og Lemvig-Bøvlingbjerg, hhv. øst og syd for landsbyen; endelig løber jernbanen Lemvig-Thyborøn gennem sognet, vest for kirken, hvor den krydser åen.

Kirkegårdens hegn og indgange. Kirkegården ligger på fladt terræn, som falder mod nord og navnlig mod sænkningen langs åen i vest. Den har bevaret gamle grænser mod øst og mod vest, mens den er udvidet mod syd 1957 og atter 1984 mod nord. Den hegnes af stensatte diger, som har gammel hævd. Disse stengærder, som har krævet løbende vedligeholdelse, nævnes allerede i de ældst bevarede regnskaber, således 1585, da to folk oplagde kirkegårdsdiget.[8]

Kirkegården har fem *indgange*, af hvilke en køreport med fodgængerlåge i øst ud for koret er ældst, mens de fire øvrige er samtidige med ovennævnte kirkegårdsudvidelser: Det gælder køreporten i nordvest samt østsidens køreport ud for ligkapellet; endelig er der i syd en fodgængerlåge mod den nye parkeringsplads samt en køreport i tilknytning til det kombinerede ligkapel/graverbygning. De lukkes alle af nyere hvidmalede trætremmefløje (1984), ophængt i hvidkalkede, murede piller med aftrappede pyramideafslutninger. Indgangen øst for koret stod tidligere i røde mursten.

†*Indgange*. Kirkens indgange var tidligere udformet som murede portaler i lighed med forholdene ved mange af egnens andre kirker.[9] Der

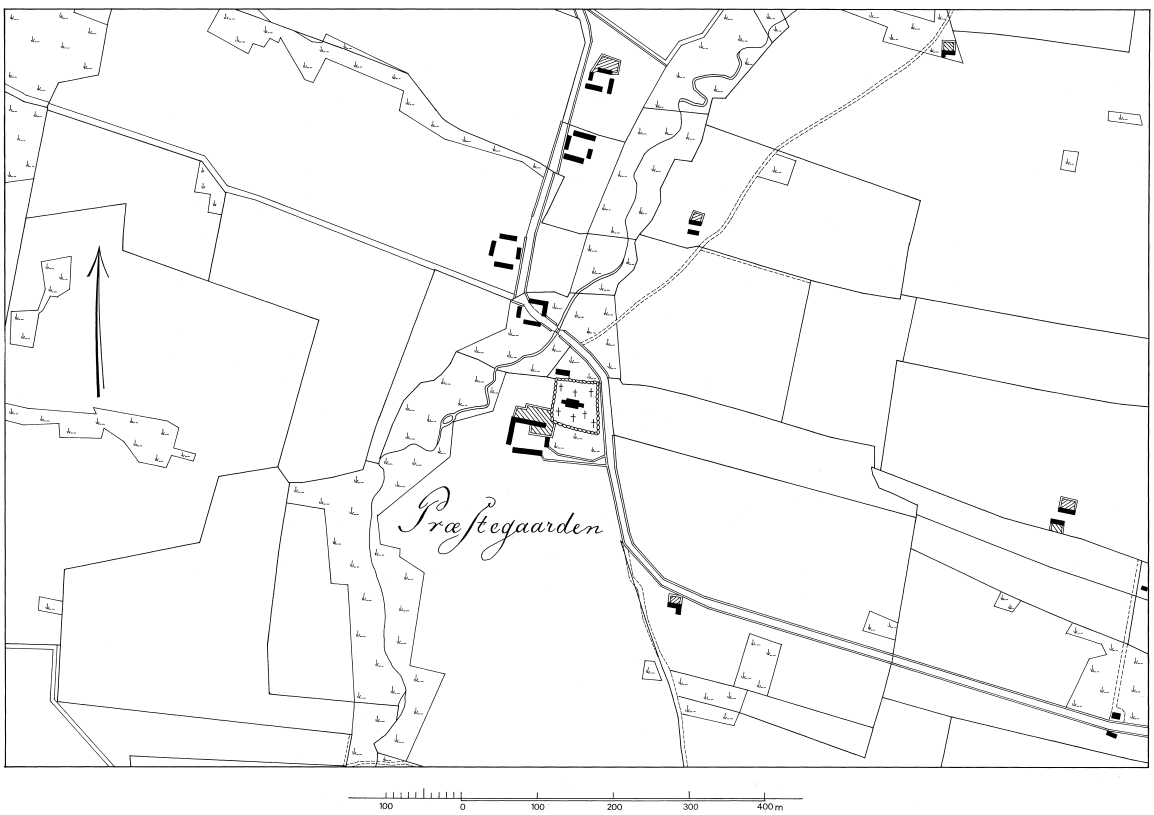

Fig. 2. Matrikelkort 1:10.000. Målt 1799, tegnet 1811 af Lund, omtegnet 1866 af Lund. Tegnet af Jørgen Wichmann. – *Katasterkarte.*

Fig. 3. Luftfotografi af kirken o. 1945 set fra sydøst med den nedrevne †skole (s. 1415) i baggrunden mod nord. Klinkby Lokalarkiv. – *Luftaufnahme der Kirche um 1945 aus Südosten mit der abgerissenen †Schule im Hintergrund gegen Norden*.

var således tale om tre fodgængerlåger, af hvilke den ene var kombineret med en køreport. Således reparerede Peder Murermester, Lemvig, de tre stetter i 1614, og 1633 udhuggede kirkens murermester 'formuldede sten' ved alle tre stetter og porten.[8] Ved midten af århundredet var indgangene alligevel atter så dårlige, at Jens Bertelsen, murermester i Resen, 1647 måtte forny den 'helt forrådnede' søndre stette, og 1653 fik betaling for at nyopmure porten, vel den østre, med tilhørende stette. Til den første opgave indkøbtes 1200 mursten i Lemvig, til den anden et tilsvarende antal fra Gudumkloster. En †*kirkerist* i nordre stette manglede 1767.[10]

Bygninger på og ved kirkegården. På kirkegårdens sydvestre del er 1957 i forbindelse med udvidelsen opført et ligkapel (arkitekt Johs. Trillingsgaard, Lemvig). Det er efterfølgende ombygget og forlænget mod vest, senest 1994, da der indrettedes handicaptoilet og nye graverfaciliteter (arkitekt Svend Aa. Jensen, Lemvig). Bygningen, som oprindelig stod i blank mur af røde teglsten, fremtræder nu hvidkalket med rødmalede døre, sorte vindskeder og teglhængt sadeltag. Samtidig med den seneste ændring af ligkapellet er dets redskabsrum flyttet til en fritstående *redskabsbygning* på den nye parkeringsplads vis-a-vis kapellet. Den kvadratiske bygning er af sortmalede brædder med pyramideformet tag, dækket af tagpap. – Syd for kirken ligger den tidligere (†)*præstegård*, en ejendom med hovedbygning og trefløjet staldanlæg (jf. fig. 2, 4), som nu er overgået til privateje efter opførelsen af en ny præstegård i parcelhuskvarteret nordøst for kirken.

†*Bygninger ved kirkegården*. En *skolebygning*, som var opført før 1862,[5] udgjorde indtil nedrivningen 1982 en del af kirkegårdens nordre grænse (jf. fig. 3). En nær parallel er bevaret i nordskellet af Vandborg Kirkegård (s. 1451 f.). – En halvtagsbygning ved kirkegårdens sydøstre hjørne (jf. fig. 3) var formentlig den *kirkestald*(?), som nævnes 1942.[5]

Fig. 4. Luftfotografi af kirken set fra nord med den gamle præstegård (s. 1415) i baggrunden syd for kirkegården. Foto Lis Helles Olesen 2010. – *Luftaufnahme der Kirche aus Norden, mit dem alten Pfarrhof im Hintergrund südlich des Friedhofes.*

BYGNING

Kirken består af romansk kor og skib, hvortil i senmiddelalderen er føjet et tårn i vest. Orienteringen er omtrent solret.

Den anseelige bygning står med facader af granitkvadre, mens bagmurene er af pudsede og hvidtede marksten. Udvendig hæver murene sig over en fin *dobbeltsokkel* (fig. 41 og s. 1246, fig. 15), hvis karnisprofilerede øvre led over det nedre skråkantskifte udmærker sig ved en lille rille, svarende til forholdene i nabokirken Vandborg (jf. s. 1246, fig. 16, og s. 1454, fig. 11). Herover hæver de ofte omsatte facademure sig med 13 skifter af kvadre, hvis højde aftager mod murkronen. Dog er der 14 skifter på skibets nordside fra hjørnet indtil en lodret fortanding før det østligste vindue. Fortandingen, som nu ikke længere ses på sydsiden, antyder et byggestop, der, sammenholdt

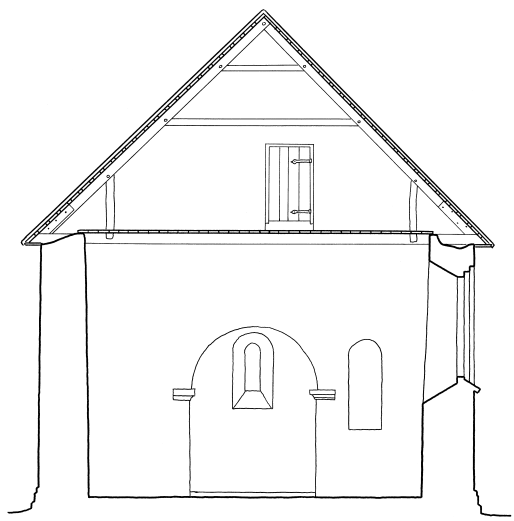

Fig. 5. Tværsnit 1:150 gennem skib set mod øst. Målt og tegnet af Peter Duun 2009. – *Schnitt durch Schiff gegen Osten.*

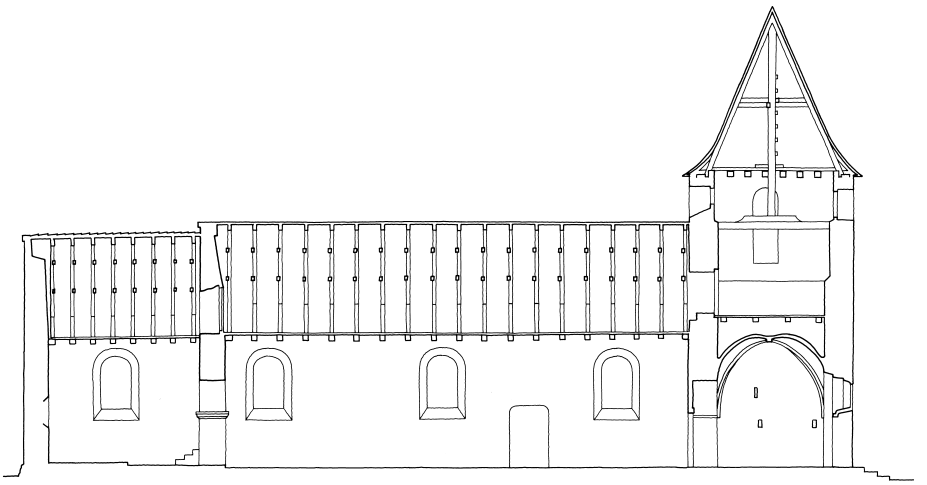

Fig. 6. Længdesnit 1:300 mod syd. Målt af Poul Hansen og Ib Lydholm 1967, tegnet af Merete Rude 2012. – *Längsschnitt gegen Süden.*

med sammenføjningen mellem korets og skibets sokler (jf. fig. 9), viser, at kirken er opført i etaper med koret som det første afsnit – et forhold, som yderligere underbygges af forskelle i vinduernes udformning (se ndf.). En række kvadre viser hjørnefalsninger, beregnet til stilladsbomme.

Døre og vinduer. Skibets blændede døre er rektangulære mod det ydre med monolitte overliggere (jf. fig. 13, 41). Indvendig er de tilmuret i murflugten, men ved restaureringen 1941-43 sås norddørens indre åbning at være helt eller delvis kvadersat med rundbuet afdækning.

En række af nordsidens oprindelige vinduer er 1989 genåbnede efter hidtil at have stået som indvendige nicher (jf. fig. 15). Heraf fremgår, at koret svarende til normen har haft en lysåbning på hver side. For skibets vedkommende er bevaret to vinduer øst for dørene; men den omstændighed, at sidstnævnte sidder påfaldende langt mod øst, kunne tyde på, at der har været et tredje vest for dørene som f.eks. i Rom og Fabjerg (s. 772, 1092); i givet fald er sporene efter dette dog forsvundet ved kvadermurenes gentagne omsætninger.

Af korets to bevarede vinduer er det østre blændet i lysningen og bredere end de øvrige; i ydre murflugt måler det 160×86 cm, i den indre ca. 165×87 cm. Det velbevarede nordre vindues monolitte overligger kendetegnes i modsætning til kirkens øvrige vinduer ved sin tagformede

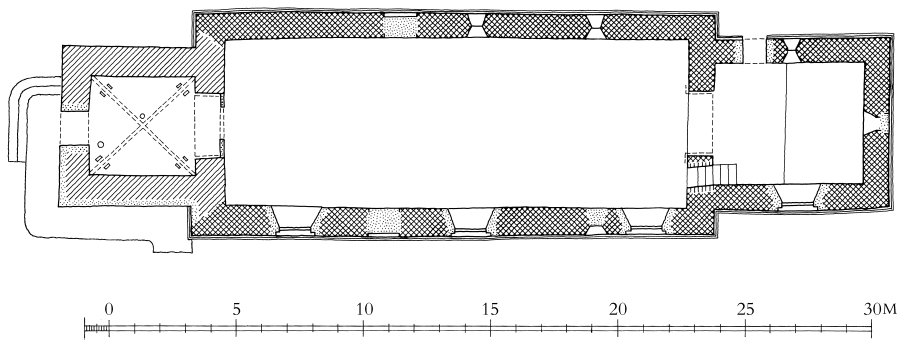

Fig. 7. Plan 1:300. Målt af Poul Hansen og Ib Lydholm 1967, suppleret af Hugo Johannsen 2011 og Peter Duun 2012 samt tegnet af Merete Rude 2012. – *Grundriss.*

Fig. 8. Oprindeligt vindue i korets nordmur (s. 1418). Foto Hugo Johannsen 2010. – *Ursprüngliches Fenster in der Nordmauer des Chores.*

overside (fig. 8); åbningen måler i ydre murflugt 158×73 cm, i den indre 161×73 cm. Skibets vinduer har monolitte overliggere med vandret overside, og i modsætning til korets er sålbænken udhugget i en særlig kvader (jf. fig. 11-12). For de nordre vinduers vedkommende er målene ved ydre murflugt hhv. 175×87 cm (øst) og 178×86 cm (vest); ved den indre hhv. 190×83 cm (øst) og 189×87 cm (vest). Ud over den afvigende behandling af sålbænken adskiller skibets vinduer sig også fra korets ved en højeresiddende placering (issepunktet 60 cm under murkrone mod 146 cm for korets nordvindue); derimod er de indre åbninger i begge afsnit kvadersatte. På skibets sydside ses i det ydre et blændet vindue, som måler 164×83 cm i murflugten; det sidder lavere end det tilsvarende i nord (issepunktet ligger 106 cm under murkrone), hvilket kan skyldes en omsætning af kvaderbeklædningen.

Korets og skibets østre *taggavle* er bevarede; dog er spidsen af den kvaderklædte korgavl ommuret med røde normalsten.

Indre. Kor og skib forbindes af en rundbuet *korbue*, sat af granitkvadre. Kragbåndene, hvis profil videreføres på triumfvæggen, er indbyrdes afvigende. Rigest er det søndre med karnisprofil (s. 1246, fig. 6), mens det nordre er hulkelet.

Senmiddelalderlige tilføjelser. *Tårnet*, hvis østside hviler på resterne af skibets vestgavl, har ikke bevaret nærmere daterende enkeltheder, men er formentlig tilføjet hen imod slutningen af middelalderen. Det blev 1822 skåret ned, men 1875 atter forhøjet, om end ikke til dets tidligere højde, og murværket i tårnets øvre del (røde normalsten i krydsskifte) stammer således fra sidstnævnte istandsættelse. Det står derudover med facader, som er stærkt præget af eftermiddelalderlige skalmuringer, navnlig mod syd og vest. Det oprindelige materiale udgøres af røde munkesten i munkeskifte, som udvendig mod nord og syd er beklædt med fire skifter udflyttede kvadre fra skibets gennembrudte gavl; nærmest skibets gavl når disse kvadre dog helt op til dettes murkrone.

Tårnrummet, der hen ved midten af 1800-tallet omdannedes til våbenhus med fladbuet vestindgang under et samtidigt fornyet vindue, forbandtes oprindelig med skibet af en spidsbuet arkade med kragbånd af et udkraget munkestensskifte. Den blændedes omkring en fløjdør i forbindelse

Fig. 9. Udsnit af kirkens nordside med sammenføjningen mellem korets og skibets sokler (s. 1417). Foto Hugo Johannsen 2010. – *Ausschnitt der Nordseite der Kirche mit Zusammenfügung der Sockel von Chor und Schiff.*

Fig. 10. Ydre set fra sydøst. Foto Hugo Johannsen 2011. – *Äußeres aus Südosten.*

med indretningen af våbenhuset, men er stadig synlig mod tårnrummet. Dette overdækkes af et samtidigt hvælv, hvilende på forlæg i murene. I sviklerne ses spygatter, og øverst i den vestre og nordre kappe er klokkerebshuller, udforet med træ (vest).[11] I nordvæggen er tre åbne bomhuller i skiftende højde, mens sydvæggen har to højeresiddende slidser hhv. fire og fem skifter høje, der nu er blændet mod det ydre. En tilsvarende seks skifter høj og ligeledes blændet sprække ses over hvælvet, vestligst i nordvæggen. Tilsvarende sprækker kendes fra andre af egnens kirketårne.

Opgangen til de øvre stokværk sker fra skibets loft gennem en fladbuet dør, hvis afdækning af rulskiftestik stiger trinvis mod mellemstokværket, hvor den har fals til en dørfløj. Mellemstokværkets gulv bæres af fire nord-sydgående bjælker, hvorunder væggene synes at have stået pudset, muligvis som følge af, at det planlagte hvælv ikke umiddelbart blev indbygget. Mellemstokværket har oprindelig været udstyret med fladbuede glugger, som nu er tilmurede og i øvrigt kun bevaret mod nord og vest. De hæver sig hhv. 10 (nord) og 14 skifter mellem gulvet og rulskiftestikket. En blænding på tårnets vestside viser, at gluggerne har været indrammet af et spidsbuet spejl; tilsvarende sås endnu 1890 på nordsiden.[12] Lignende glugger kendes fra adskillige af egnens senmiddelalderlige tårne (jf. †Holstebro, Hygum, Vandborg, Ferring og Dybe s. 200, 1378, 1458, 1488, 1541).

Det oprindelige klokkestokværk er i det væsentlige forsvundet ved tårnets nedskæring 1822 og erstattet af det nuværende fra 1875. Det har store rundbuede glamhuller mod nord og syd samt mindre fladbuede mod de øvrige verdens-

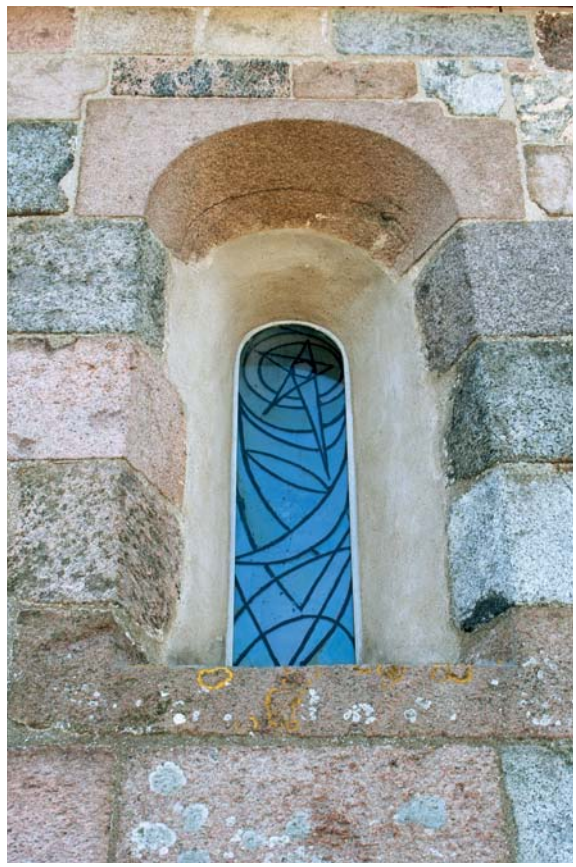

Fig. 11-12. 11. Oprindeligt vindue, østligt i skibets nordmur (s. 1418). 12. Oprindeligt vindue, vestligst i skibets nordmur (s. 1418). Foto Hugo Johannsen 2010. – *11. Ursprüngliches Fenster, östlich in der Nordmauer des Schiffes. 12. Ursprüngliches Fenster, westlich in der Nordmauer des Schiffes.*

hjørner. Tårnet afsluttes med et opskalket pyramidespir, som har afløst et †tag med 'brækkede gavle',[5] formentlig et halvvalmet, som etableredes efter nedskæringen 1822. I sin middelalderlige skikkelse har tårnet antagelig stået med nord-sydvendte taggavle, svarende til normen for egnens kirketårne. Dette bekræftes også af en reparation af tårnets blyklædte tagflader mod øst og vest i 1611-12.[8]

Eftermiddelalderlige reparationer og vedligeholdelser. Tårnet har i særlig grad været udsat for nedbrydning som følge af det barske vejrlig. Således var to murermestre på kost i seks uger i 1623, da de indsatte 'en hob hugne sten', som var faldet ud.[8] Atter 1642 måtte man betale en murermester for at udhugge formuldede sten på tårnets vestside samt indsætte nye sten og jernankre.

I lighed med forholdene ved andre kvaderstenskirker har den ydre beklædning med mellemrum måttet nedtages og nyopsættes, senest 2004. Tidligste omtale heraf er 1649, da den i området meget virksomme murermester Jens Bertelsen fra Resen Sogn omsatte kvadermuren fra syddøren til sydvesthjørnet,[8] Tre år tidligere havde han 'forbedret' tre vinduer samt ommuret den søndre kirkedør. Nu indsatte han desuden et stort nyt vindue på sydsiden 'fornøden kirken til oplysning' mellem døren og vesthjørnet.

De kun delvis bevarede regnskaber fra de følgende århundreder giver kun få summariske oplysninger om istandsættelser og ændringer ved kirken. Endnu 1767 siges kirken udvendig at være i god stand, om end det store vindue 'nederst' i kirken, muligvis i tårnrummet, havde

mistet glasset i den øverste del og måttet lukkes med brædder.[10] 1771 var den i 'skikkelig stand' efter forrige sommer at være blevet efterset. Ved en hovedreparation 1788 udskiftedes halvdelen af korets blytag med vingetegl, ligesom loftsbræderne i samme afsnit blev fornyet.[13]

Tilstanden har dog fortsat været alt andet end tilfredsstillende. Allerede ved synet 1791 klagedes således over gulvenes og vinduernes forfatning, ligesom også skibets loft krævede udskiftning. 1803 var sidstnævnte helt brøstfældigt; men herudover behøvede tårnet, som var revnet på alle fire sider, en hovedreparation.[14] Den gennemførtes dog først en snes år senere ved en hovedreparation o. 1822, da man nedtog tårnets gavle og hovedparten af klokkestokværket. Regnskaberne herfra er imidlertid ikke bevaret, og arbejdet omtales kun ved synsforretningen 1844 med den lakoniske meddelelse: 'tårnet blev nedtaget o. 1822'.[15] En række ændringer o. 1850 kan kun tilnærmelsesvis tidsfæstes. Det gælder indsættelse af nye store vinduer på kirkens sydside, formentlig som følge af ønsket 1844 om at forny to vinduer i koret og tre i skibet. Ved samme tid er tårnrummet omdannet til våbenhus (sml. f. eks. Hygum s. 1376, og Vandborg s. 1458) ved indsættelse af en indgangsdør i vest (tidligst omtalt 1853) og blænding af arkaden omkring en fløjdør til skibet. En *præstedør* i korets nordside stammer antagelig fra samme tid. Endelig blev korets loft senest 1858 fornyet og gipset. 1875 blev det nedskårne tårn forhøjet og forsynet med et blyklædt pyramidespir.[5]

Ved en *hovedistandsættelse 1940-43* (arkitekt Sv. Fritz) omsattes skibets søndre kvadermur, og blytaget omstøbtes, mens gulvene fornyedes, og et nyt varmeanlæg installeredes. Den seneste *hovedistandsættelse 1970-72*, som gennemførtes efter forslag ved arkitekterne Poul Hansen og Ib Lydholm, Thisted, indebar for bygningens vedkommende bl.a. en fornyet omsætning af dele af kvadermurene, omlægning af skibets blytag, indsættelse af nye vinduesrammer, reparationer af væggene i kor og skib samt installering af nyt varmeanlæg. 1989 genåbnedes de oprindelige vinduer på kirkens nordside, som udstyredes med glasmalerier (s.d.).

Gulve. Koret, som formedelst et trin af granit er hævet over skibet, har gule klinker, lagt på fladen

Fig. 13. Ydre set fra nordvest. Foto Hugo Johannsen 2010. – *Äußeres aus Nordosten*.

Fig. 14. Ydre ser fra sydøst. Foto o. 1900. KglBibl. – *Äußeres aus Südosten*.

med fuge. Tilsvarende belægning i skib (fornyet 1991) og våbenhus, mens der er ferniseret brædde-gulv i stolestaderne.

†*Gulve*. 1585 indkøbtes brædder til at lægge i 'altergulvet', vel et podium omkring alterbordet.[8] Ved synsforretningen 1791 var skibets gulve fra 'begravelsen' (d.e. koret) til dørene af mursten, mens der vestligere lå kampesten.[13] 1803 karakteriseredes sidstnævnte som 'ujævne kampesten', hvorfor denne halvdel af kirkens gulve ønskedes omlagt.[14] 1842 foreslog synet en fornyelse af gulvene i stolestaderne, enten af helbrændte sten eller med brædder.[15] Bemaling af korgulvet nævnes senest 1908; men 1916 foreslog man trægulvet erstattet af linoleum over cement.[5]

Døre. Såvel den fladbuede yderdør i tårnets vestside som den firkantede dør i tårnarkadens skillemur er som nævnt etableret o. 1850 ved tårnrummets indretning til våbenhus. Dette gælder også den firkantede *præstedør* i korets nordside, der i lighed med vestportalen nævnes i kirkebeskrivelsen 1862.[5] Mellem præstedørens ydre og indre dørfløj er indrettet et diminutivt 'præsteværelse'.

†*Døre*. Skibets syddør blev 1646 ommuret af Jens Bertelsen fra Resen og fik muligvis ved denne lejlighed kurvehanksbuet afdækning af den indvendige anslagsniche.[8] Såvel denne som den nordre dør synes at have været i brug indtil etableringen af våbenhuset i tårnrummet. 1855 ønskedes de tilmuret,[15] dog med undtagelse af et †ventilationshul i norddøren.[16]

Vinduer. De oprindelige vinduer på kirkens nordside, som genåbnedes 1989, har endnu væ-

ret i brug ved middelalderens slutning (jf. †kalkmalerier s. 1425). De kan være blevet tilmuret o. 1646, da Jens Bertelsen fra Resen 'forbedrede' og muligvis forstørrede tre vinduer og tre år senere indsatte et nyt i skibets sydside mellem døren og vesthjørnet.[8] Disse fire vinduer på kirkens sydside har formentlig fået deres nuværende form ved en ændring o. 1844, da man ønskede dem fornyet.[15] Den ydre indfatning har fået kurvehanksbuet afdækning af maskinhugne kvadre omkring afsprossede trærammer med indfatning af gule normalsten; de indvendige åbninger er smigede og ligeledes kurvehanksbuede. De rektangulære trærammer (jf. fig. 14) er 1970-72 udskiftet med nye, rødmalede, som følger afdækningens form.

Tårnrummets vestvindue omtales 1637, da en glarmester fik betaling for nye ruder.[8] I forbindelse med etableringen af våbenhuset ønskedes 1853 indsat et nyt vindue,[15] formentlig af den udvendigt kurvehanksbuede form, som omslutter en rødmalet, nyere træramme. Mod rummet er åbningen ældre med fladbuet afdækning, der stiger trinvis.

Tagværker. Kor og skib har i alt væsentligt bevaret de middelalderlige tagværker af egetømmer, mens tårnets spirkonstruktion stammer fra ombygningen 1875.

Korets tagværk er på otte fag med dobbelt lag hanebånd og lodrette spærstivere, der er tappet ind i spærene, mens hanebåndene på vestsiden er bladet med trænagler. Spærene har mod syd en nummerering med udstemmede firkanter, regnet fra vest, mens der i nord er øksehugne streger, såvel på spær som nedre lag hanebånd.

Skibets tagværk er på 19 fag med to lag hanebånd og lodrette spærstivere. Det præges af ændringer og reparationer. Således har de fleste spær taphuller og udskæringer under de nuværende afstivninger og er således genanvendte fra en ældre opstilling. Sømrester på siderne viser ydermere, at de er vendte, ligesom enkelte spærstivere synes tildannet af ældre spær. Det er uvist, om den ændrede opstilling er sket samtidig med udskiftningen af de vestligste spærfag og samtlige hanebånd i det nedre lag, som er af fyrretræ. På østsiden af spærstiverne ses en nummerering med romertal, som stammer fra genopstillingen.

Fig. 15. †Kalkmalerifragmenter o. 1525 i skibets østligste nordvindue (s. 1425). Foto Harald Borre 1940. – *Fragmente von †Wandmalereien im östlichen Fenster des Schiffes.*

Dendrokronologiske undersøgelser. 2010 er der udtaget boreprøver fra spær og spærstivere i tagværkerne over kor og skib.[17] For skibets vedkommende kan fældningsåret af det genanvendte egetømmer beregnes til o. 1351, mens de daterede prøver fra korets tagværk er beregnet til o. 1425-30.

Tagbeklædning. Korets tag er tækket med vingetegl, mens skib og spir er blyklædte. Blytagene har gammel hævd og nævnes for korets vedkommende endnu 1766.[18] 1788 blev halvdelen af dets blytag imidlertid erstattet af tegl, og en fuldstæn-

Fig. 16. †Kalkmalerifragmenter o. 1525 på korets vestvæg (s. 1425). Foto Ib Lydholm 1970. – *Fragmente von †Wandmalereien um 1525 auf der Westwand des Chores.*

dig tegltækning kan være gennemført kort tid efter.[13]

Vindfløjen, som kroner tårnets pyramidespir, bærer årstallet '1875'.

Farveholdning. Kvaderstensmurene og korets fornyede gavlspids står i blank mur, mens tårnet er hvidkalket. I det indre er væggene ligeledes hvidkalkede, mens bjælkelofterne står malet i to grønne nuancer. †*Farveholdning*. 1641 blev kirken kalket overalt i det indre.[8] 1836 var kirken kalket ude såvel som inde, og 1855 ønskedes den udvendig aftrukket og kalket.[15] 1875 fremstod den udvendig kalket, og 1891 ønskedes bjælkeloftet i skibet malet i lys grå perlefarve.[5] Korets hvidtede gipsloft nedtoges 1897, og 1913 blev korbuens granitkvadre afdækket og renset for kalk.

Opvarmning og elektricitet. Kirken har elektrisk varmeanlæg, som godkendtes til installering 1993. En †*kakkelovn* opstilledes 1894 i skibets nordøstre hjørne, men fornyedes allerede 1908.[19] Den kasseredes ved hovedrestaureringen 1940-42 til fordel for et lavtryksdampanlæg med betonstøbt fyrkælder nord for kirken. 1970-72 afløstes dette af et oliefyret varmeanlæg, som betjentes fra et fyrrum i det ombyggede ligkapel.

Det pikstensbelagte *fortov* omkring kirken dækkes mod nord af perlegrus, og langs tårnets sydside er i 1990'erne etableret en brolagt rampe med smedejernsgitter til kørestolsbrugere. Den forbindes i vest med den ligeledes brolagte opgang til våbenhuset. 1876 ønskedes brolægning af fortovet omkring kirken.[5]

†KALKMALERIER

1940 og atter 1971 fremdroges, hhv. ved Harald Borre og Olaf Hellvik, forskellige fragmenter af sengotiske malerier på korets vægge; førstnævnte år fandtes desuden kalkmalerier i skibet, i smigene af nordvæggens to vinduer. Alt blev dog siden overkalket.

Middelalderlige kalkmalerier. 1) O. 1475. Udsmykningen omfattede en dekorativ bemaling med rankeslyng på korets fire vægge. Rankerne havde spidsfligede blade i mørkegult, kontureret med sort.

2) (Fig. 15-16), o. 1525. Tilsvarende spinkelt rankeslyng i rødbrunt var malet ind over den førnævnte dekoration i koret. En lignende udsmykning påvistes i smigene af de to genåbnede romanske vinduer i nordvæggen (jf. også s. 1417). På korets vestvæg, lige over korbuen, afdækkedes endvidere en figurfremstilling af en knælende mand, der løftede hånden mod en bygning og i øvrigt var omgivet af en række fragmentarisk bevarede dyr, antagelig løver, hvilket kunne tolkes som en gengivelse af Daniel i Løvekulen. Farverne omfattede okker, dodenkop og sort. Under billedet anedes en ældre bemaling i okkerfarve, måske rester af den foregående udsmykning (nr. 1).

Eftermiddelalderlige kalkmalerier. 1641 og atter 1653 betaltes murermesteren for at sortmale væggen bag altertavlen, antagelig i forbindelse med udførelsen af et *skyggemaleri*.[8]

GLASMALERIER

1989 indsattes glasmalerier, udført af maleren og billedhuggeren Jonna Sejg, Dybe, i kirkens tre genåbnede romanske nordvinduer, hhv. i koret og skibet. De enkelte vinduer er domineret af de respektive grundfarver, gul, rød og blå, der understreger det forskelligartede motivindhold, gengivet i et forenklet formsprog.[20]

1) Korvinduet (jf. fig. 8), der illustrerer Treenigheden og det guddommelige, viser tre sammenføjede spidsovaler som hentydning til Faderen, Sønnen og Helligånden. De gule farvetoner symboliserer liv, glæde, kærlighed og ånd. 2) Østvinduet i skibets nordside (jf. fig. 11), betegnet »Skibet«, er præget af rødlige og orange nuancer og viser et skib på et oprørt hav under en sol, en allegori på dagen og livets farefulde sejlads. 3) Vestvinduet (fig. 17, sml. fig. 12) i skibets nordside, betegnet »Aftenstjernen«, viser et månesegl og en stjerne, aftenstjernen, der danner overgangen til dagen; de blå farvetoner associerer bl.a. til ro, drømme, fortid og eftertanke.

Fig. 17. Glasmaleri, betegnet »Aftenstjernen«, udført 1989 af Jonna Sejg, Dybe, til det vestligste vindue på skibets nordside (s. 1425). Foto Arnold Mikkelsen 2011. – *Glasgemälde, »Der Abendstern«, 1989 von Jonna Sejg. Westlichstes Fenster an der Nordseite des Schiffes.*

INVENTAR

Oversigt. Kirkens ældste og samtidig eneste middelalderlige inventargenstand er den romanske døbefont, der repræsenterer den i området så udbredte bægerbladstype.

Udskiftning af inventar fra reformationsårhundredet og tiden frem til o. 1700 var tilsvarende ganske radikal, hvad enten dette skyldtes ændrede religiøse forhold, skiftende smagsretninger eller måske mere prosaisk, de gennemgående fugtproblemer, der har nødvendiggjort hyppige fornyelser, også senere i 1800- og 1900-tallet. Det sidste gælder ikke blot for tekstilerne, men medvirker også til at forklare, hvorfor både altertavlen og prædikestolen gennem tiden er blevet fornyet hele tre gange.

Bevaret fra 1700-tallet ses dog en række genstande af metal, således altersølv, alterstager og lysekrone, alle fra o. 1700, hvortil kommer en ⋆klingpung fra o. 1750. Klokken er (om)støbt 1834 af Peder Meilstrup, Randers og danner indledningen til folkekirkens epoke fra 1849, da talrige forandringer og fornyelser finder sted. Nyanskaffelserne følger nu hyppigt efter hinanden, således dåbsfad (o. 1850), dåbskande og sygesæt (o. 1862 og 1871 eller 1872) og prædikestol (1884) samt antagelig stolestaderne. Samtidig med eller umiddelbart efter en fornyelse af altertavlens malerier, udført af Peder Møller 1903, smykkes alteret med alterkande, ske, skål og oblatæske (o. 1900, 1907 og 1910). Som led i den gennemgribende restaurering 1940-43 blev altertavlen helt fornyet efter tegning af arkitekt Sv. Fritz med relieffer i nyromansk stil af Børge Ishøy, der også føjede tilsvarende udsmykninger til prædikestolens panelfelter. Samtidig fornyedes alterbord og alterskranke, sidstnævnte udført af smedejern og træ. Fra de sidste godt 25 år er inventaret blevet forøget med bl.a. et orgel (1984), kirkeskib (1992), en præsterækketavle (1997) og en messehagel (2000).

Farvesætninger og istandsættelser. Kirkens indre er farvemæssigt præget af Poul Hansen og Ib Lydholms restaurering 1970-72, der dog i hovedtræk følger den store fornyelse af kirkens indretning 1940-43 under ledelse af arkitekterne M. B. og Sv. Fritz.

Som antydet ovf. kendes kirkens ældre inventarbeholdning i første række kun fra de skrevne kilder. Kirkens værge, Jens Lauritzen fra Hovvinkel, aktiv i tidsrummet 1596-1610, sørgede efter reformationen for anskaffelsen af kirkens to, dog siden kasserede, hovedinventarstykker, prædikestolen (1600-01) og altertavlen (1606-08), sidstnævnte antagelig et værk af Lemvigsnedkeren Kristen Spend og Morten Maler fra Holstebro. Den nidkære værge, der dog 1609-10 kom til at stå i økonomisk gæld til kirken, beordrede desuden som et led i den almindelige udrensning af levn fra den katolske tid, at en helgenfigur – en ualmindelig fremstilling af missionshelgenen, Skt. Ansgar – blev nedtaget fra korskranken og henlagt på loftet.[8] I bedste overensstemmelse med reformationens betoning af belærende mundtlige og skriftlige udsagn føjede sognepræsten, Jens Olesen Lemvig, 1640 en forklarende tekst til altertavlens korsfæstelsesbillede.

Ved 1700-tallets slutning led inventaret i høj grad under tiltagende fugtproblemer, bl.a. forårsaget af det utætte tag og de revnede vinduer. Den regnskadede prædikestol blev således udskiftet 1809, idet to af dens småsøjler genbrugtes i kirkens store præsteepitafium (s. 1439), der formentlig ligeledes havde lidt overlast og synes ændret på samme tidspunkt. Altertavlen afløstes o. 1848 af en enkel opbygning med malerier efter Lemvigmesteren, J. B. Gjørups velkendte repertoire, mens prædikestolen kasseredes 1884.

Alterbord, fornyet i forbindelse med hovedrestaureringen 1940-43, omfattende teglmuret, hvidkalket forpanel og en alterbordsplade af fyr, fornyet 1916; sidstnævnte hviler til dels på to pengeskabe.[5] Ca. 182×101 cm, 107 cm højt; placeret op imod østvæggen. †*Alterbordspanel*. 1601 stafferede maleren alterfoden, muligvis panelet omkring bordet eller vel snarere alterpodiet (jf. s. 1422).[8] Fire smalle, vævede *antependier* med applikationer og broderier, er udført 1995[21] i farverne hvid, grøn, sort og violet, beregnet til skiftende anvendelse i løbet af kirkeåret. *Alterdug*, 2000, af hørlærred med kniplet alterbryn.[22] †*Alterklæder*. 1598 anskaffedes et nyt klæde, der 1614 erstattedes af eller forsynedes med lærred.[8] 1768 betegnedes alterklæderne som 'næsten ubrugelige af ælde'.[18] 1841 anbefaledes anskaffelse af rødt alterklæde.[15] Dette fornyedes jævnligt, bl.a. 1863 og 1883, sidstnævnte år præciseret som værende af karmoisinrødt silkefløjl svarende til prædikestolens beklædning, om end med kors og kanter af guldgaloner.[19] 1892 tilføjedes grønne shirtingspresenninger til at beskytte dette, i lighed med prædikestolens fløjlsbeklædning.[5] Klædet fornyedes 1912.[5] I forbindelse med kirkens restaurering 1940-43 opsattes på alterbordets forside et tekstil, antagelig efter tegning af Sv. Fritz,[23] udsmykket med et Kristogram, indrammet af bølgeranker.

Fig. 18. Indre, set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Inneres gegen Westen*.

Fig. 19. Altertavle, udført 1943 af Børge Ishøy (s. 1428). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Altarbild.*

Altertavle (fig. 19), 1943, af eg, udført af Børge Ishøy som en moderne version af et gyldent alter. Tavlens grundform udgøres af et græsk kors, hvor dog korsets tværarme er betonet i forhold til den lodrette korsstamme. Som fodstykke er et glat led, der bærer en indskrift af Den Apostolske Trosbekendelse, vist med reliefversaler; kvartcirkulære led danner overgang til selve korset. Korsfladen udfyldes af fire reliefskårne billedfremstillinger, flankeret af højrektangulære felter med de 12 apostle. Den lodrette stamme viser Korsfæstelsen, flankeret af Maria og Johannes Evangelisten. Herover ses Opstandelsen; Kristus, iklædt kjortel og folderig kappe, står med korsfanen på et fodstykke, båret af to knælende engle; herunder en halvrund forhøjning. I venstre korsarm ses Kristi Dåb; den frontalvendte Kristus flankeres af Johannes Døberen og en engel, mens Helligåndsduen ses ovenover. Bagved står to engle, hhv. bedende og gestikulerende**.** Til højre er gengivet Nadveren; de siddende apostle er placeret omkring et skråtstillet bord med Kristus i centrum. Yderst tv. står Judas med ryggen til hovedgruppen. Apostelrækken omfatter stående skikkelser, alle vist med glorier, fodlange kjortler og bøger. Enkelte er kendetegnet med deres respektive attributter, heriblandt kirkens værnehelgen, Skt. Peter, der er gengivet som nr. 2 i den øvre række mod syd. Selve tavlen er forgyldt med slagmetal, mens fodstykket er stafferet i rødbrunt med gyldne kantlister; indskriftfeltet er sortmalet med gyldne versaler. 1991 udbedredes tavlens forgyldning.

(†)*Altermalerier* (fig. 20-21), hidrørende fra †altertavle nr. 2, 1903, signeret og dateret af Peter Møller, Kolding. Det tidligere *storfelt*, olie på lær-

red, 124×78,5 cm, viser Peters kaldelse. Kunstnerens signatur og dateringen ses nederst tv. (»P. Möller 1903«). I glat ramme, stafferet lysegrønt. På korets sydvæg. *Topfeltet*, olie på træ, 31×105 cm, viser en skyformation med en lysåbning, omkring hvilken ses i alt syv kerubhoveder. I profilramme med bølgekant; gråhvid staffering. Ophængt på korets nordvæg over døren til sakristiet. Tavlerne blev 1974 overfladerenset.

†*Altertavler.* 1) Udført 1600-01 ifølge regnskaberne;[8] sidstnævnte årstal, 1601, var desuden anført på tavlen.[24] Tavlen var som angivet i en indskrift bekostet af kirkens midler under opsyn af kirkeværgen, Jens Lauritzen, Hovvinkel, som det var anført.[8] 1640 tilføjede kirkens daværende sognepræst Jens Olesen Lemvig (jf. s. 1427) en indskrift, måske i forbindelse med en nyopmaling.[18] Ifølge en beskrivelse fra 1768 omfattede tavlen et tredelt storstykke med maleri af Korsfæstelsen, vel i storfeltet.[18] Herunder var følgende latinske vers i elegisk distikon, signeret af Jens Olesen: »Jesus peccantem mundans hominem, hunc crucifixit. Peccatum Caveas, vita salus tua sit! Joannes Olaj 1640 Dom: Jubilate (Jesus renser det syndige menneske. Denne korsfæstede ham. Undgå synden, så skal livet være din frelse. Johannes (Jens) Olesen 1640 jubilate søndag (dvs. 3. søndag efter påske))«. På sidefløjene var mod nord anført Fadervor samt de rimede strofer: »Jens Laurids Vinkel bekosted mig/ Med Kirkens Indkomst uden Falsk og Sviig«, mens der på sydsiden læstes Nadverordene og herunder: »Jesu Legem og Blod min Siæl/ Spiiser og qvæger meget vel«. Topfeltet viste Kristi Opstandelse og herunder endnu et latinsk vers, anført i heksameter: »Anchora nostra Deus surgens homo solis ad ortum (Vort anker, Gud og menneske, opstår mod øst)«.

Altertavlens anskaffelse 1600 er belyst i kirkeregnskaberne, der omtaler indkøb af materialer og udgifter på 6 dlr. til arbejdsløn samt kost for to snedkere, mens maleren og hans medhjælper lønnedes med 40 dlr. 1767 var tavlen brøstfældig og trængte til reparation,[10] hvilket øjensynlig stadig behøvedes 1791, da det noteredes, at indskriften (jf. ovf.) var ulæselig 'formedelst tidens ælde og fugtighed'.[13] Det anførtes 1845, at tavlen

Fig. 20. Skyformation med kerubhoveder, udført 1903 af Peter Møller, Kolding. (†)Topfelt fra †altertavle nr. 2 (s. 1429). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Wolkenformation mit Cherubimköpfen*. (†)*Hauptfeld von †Altarbild Nr. 2.*

'for en række år tilbage' var blevet nedtaget af den daværende kirkeejer.[15] De tre løse malerier (stor- og topfeltet samt måske et indskriftfelt, jf.

Fig. 21. Peters kaldelse, udført 1903 af Peter Møller, Kolding. (†)Altermaleri fra †altertavle nr. 2 (s. 1429). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Berufung Peters.* (†)*Altargemälde von †Altarbild Nr. 2.*

Fig. 22. Indre set mod øst. Foto o. 1900. KglBibl. – *Inneres gegen Osten*.

ovf.), var endnu opstillet i kirken 1848.[15] 1940 registreredes på loftet et egetræsbræt fra et af fyldingsfelterne med spor af en indskrift, udført i guld på sort bund og yderligere med spor af blå, vel sekundær farve.[25]

2) (Jf. fig. 22), o. 1848.[15] Tavlen, der var formet som en forenklet udgave af en renæssancetavle med søjleindrammet storfelt, var flankeret af sidefløje og halvcirkulært topstykke over en høj krongesims. På hver side heraf var kvartcirkulære sidestykker. Tavlen havde †*altermalerier* i stor- og topstykke, olie på fyrretræ, antagelig udført af den flittige Lemvigmaler J. B. Gjørup og med hans vanlige motivvalg. Midtfeltet viste således 'et meget slet' oliemalet billede af Kristus, der velsigner brødet og vinen, mens sidefelterne i nord og syd viste hhv. Johannes og Paulus, begge malet efter Thorvaldsens statuer (*Løffler 1880*), utvivlsomt en gengivelse efter Leonardo da Vincis Nadveren og monokrome malede kopier af Thorvaldens apostelfigurer i København Vor Frue Kirke, svarende til udsmykningen i et flertal af områdets kirker (jf. bl.a. s. 1291, 1349). Motivet i topstykket kendes ikke, lige så lidt som tavlens oprindelige indskrifter.[26] 1873 blev tavlens ramme egetræsmalet og forsynet med ægte forgyldning.[5] Efter et skitseforslag fra 1902 udskiftedes malerierne, der endnu 1940 fandtes på loftet,[25] det følgende år med nye, hvoraf stor- og topfeltets endnu er bevaret, jf. (†)altermalerier,[5] mens de tilhørende †sidefelter, formentlig ligeledes udført af P. Møller, viste en lilje og en palmegren; de kvartcirkulære gavlstykker gengav udsnit af stråleglorier. Postamentfelterne under stor- og topstykket havde †indskrifter i fraktur, vel malet i gyldent på sort bund, med skriftsteder fra Mark. 5,36 og Joh. 21,15-16.1904 blev tavlen stafferet og forgyldt.[19]

†*Helgenfigur.* 1596 beordredes Jens Lauritzen, daværende ejer af Hovvinkel, der 'stod for kirken' i sin egenskab af kirkeværge, til at tage »S. Anskarris Billede ned aff Brix døren oc legge thend paa h…t (vel på hvælvet, dvs. loftet)«.[8] Den kul-

Fig. 23. Indre, set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Inneres gegen Osten*.

turhistorisk interessante oplysning giver et indblik i den lutherske kirkes gradvise udrensning af katolsk inventar, i dette tilfælde fjernelsen af en, også i middelalderen relativt sjælden,[27] udskåret og bemalet fremstilling af Skt. Ansgar, grundlæggeren af den kristne mission i Danmark og Norge. Figuren var placeret enten over døren i korskranken (s.d.) eller over korbuen, måske som sidefigur i en kalvariegruppe på korbuebjælken (jf. korbuekrucifiks).

Altersølv (fig. 24), omfattende kalk og disk, antagelig fra 1700-tallets første halvdel og vel identiske med de pågældende genstande, der tidligst er nævnt 1768.[18] *Kalken*, som er 20 cm høj og 13,5 cm i tværmål, har sekstunget fod i to afsæt, midtdelt og rillet knop og højt bæger med let svajet profil.[28] *Disken* er 12 cm i tværmål og har graveret cirkelkors på fanen. Under bunden er et omtrent udvisket ovalt stempel, måske med et, ikke nærmere identificeret, by- eller mestermærke. Kalkens bæger blev nyforsølvet udvendig 1997.[5]

Oblatæsker. 1) Anskaffet 1910.[5] 6 cm høj, 15 cm i tværmål. Af porcelæn, sort, med guldkant og guldkors; under bund mærke for Den Kongelige Porcelænsfabrik. 2) Moderne, af sølv, 6 cm høj, 10 cm i tværmål. Under bund mestermærke for Tonny Fredberg Østergaard, Strandby (1982-) og lødighedsmærke for sterlingsølv. †*Oblatæske*. En oblatæske af porcelæn, vel identisk med den nuværende, anskaffedes 1883.[5]

Sygesæt. Ved kirken findes tre forskellige sæt, der anvendes i fællesskab med menighederne i Tørring og Hygum (s. 687 og 1393). 1) Muligvis identisk med sæt, omtalt 1862 under Hygum Kirke.[29] Sættet omfatter *kalk*, 10,5 cm høj, med profileret fod og midtskive på skaftet; *disk*, 7,4 cm i tværmål, svarende til kalkens munding og *oblatæske*, 2 cm høj og 3,8 cm i tværmål, beregnet til at skrue på †*vinbeholder*. Tilhørende *futteral* af sort pap. 2) (Fig. 25) 1871 eller 1872,[30] udført af Frederik Ferdinand Erlandsen, Lemvig. Sættet omfatter *kalk*, 10 cm høj, med lille perlestav på

Fig. 24-25. 24. Altersølv, antagelig fra 1700-tallets første halvdel (s. 1431). 25. Sygesæt, 1871/1872, udført af Frederik Ferdinand Erlandsen, Lemvig (s. 1431). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *24. Silberne Altargeräte, vermutlich aus der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts. 25. Krankengeräte, 1871/72.*

nedre fodled og godronneret knop; under bunden to identiske stempler for Frederik Ferdinand Erlandsen (*Bøje* nr. 6761); *disk*, 6,3 cm i tværmål, med beklippet cirkelkors på fane. Under bunden stempel som kalk. 3) Nyere, omfattende fire dele, hhv. *kalk*, 10,5 cm høj med stempel under bund for ikke identificeret mester eller fabrikant:

Fig. 26. Alterstager nr. 1, o. 1700 (s. 1432). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Altarleuchter Nr. 1, um 1700.*

»WMFM«; *disk*, 6,4 cm i tværmål; *oblatæske*, 3,5 cm høj, 5,7 cm i tværmål; herpå er påmonteret *vinflaske* af glas, 7 cm høj. I sort læderfutteral med violet for.

Alterkande, o. 1900, 32 cm høj, af sort porcelæn med gyldent reliefkors på korpus; delvis itubrudt. På kirkens loft. †*Alterkande*. Anbefaledes anskaffet 1844-45.[15] 1862 erhvervedes et nyt låg hertil.[31]

Skål, anskaffet 1907; 9,5 cm høj, af porcelæn.[5]

Ske, nyere, 16 cm lang, stemplet under laf med mærke for F. H. Lillelund, Lemvig (virksom 1893-1937) samt indprikket ejerbetegnelse. †*Ske*, nævnt 1862.[5]

Alterstager. 1) (Fig. 26), o. 1700, 54 cm høje, dog i enkelte detaljer af indbyrdes afvigende form. Klokkeformet fod, balusterskaft med nedre vaseformet led og lav, profileret lyseskål. Lysetornene er fornyet i jern. Nære paralleller til stagerne findes i Heldum og Lomborg kirker (s. 714 og 747). 2) 1800-tallet, af sortmalet træ, 53 cm høje, formentlig beregnet til påsætning af begravelsesskjolde (jf. Resen og Humlum). På kirkens loft.

Messehagel, 2000, udført af Elisabeth Hofman, Gadevang.[21] Grønt mønstervævet silkebrokade med guldbroderier, hhv. af kors, flankeret af fire mindre kors på ryggen, og af kornaks på forsiden.

†*Messehagler*. Nævnt som fornyet 1862; af rødt silkefløjl med ægte guldkors og ditto galoner,[15]

der yderligere smykkedes i bunden med rødt silkebånd 1867.[5] Afhændet 1891 ved fornyelsen af en tilsvarende i karmoisinrødt silkefløjl, svarende til alterklædet (s.d.),[19] idet dog guldgalonerne fra den ældre prydelse genanvendtes.[5]

†*Alterbøger*. 1611-12 anskaffedes en ny bibel (formentlig Hans Poulsen Resens udgave fra 1607) samt 1614 »en Bog thill Kirken kallis Intinerarium«.[32] 1642 fik kirken en ny alterbog.[8]

Alterskranke (jf. fig. 19), udført i forbindelse med restaureringen 1940-43 af smedemester Jens Kaalund Brask fra Dybe; af smedejern og træ. Skranken, der spænder i et lige forløb mellem korets sidevægge, har fem felter, markeret af stolper i gennembrudt arbejde ligesom den vandrette kronliste. Udsmykningen viser vindrueklaser og -løv samt bladranker med roser og liljeagtige ornamenter. Rustrødt rammeværk, harmonerende med *knæleskamlens* læderpolstring; desuden staffering i sort med forgyldning.

Fig. 27. Døbefont, romansk, af granit (s. 1433). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Romanisches Taufbecken aus Granit*.

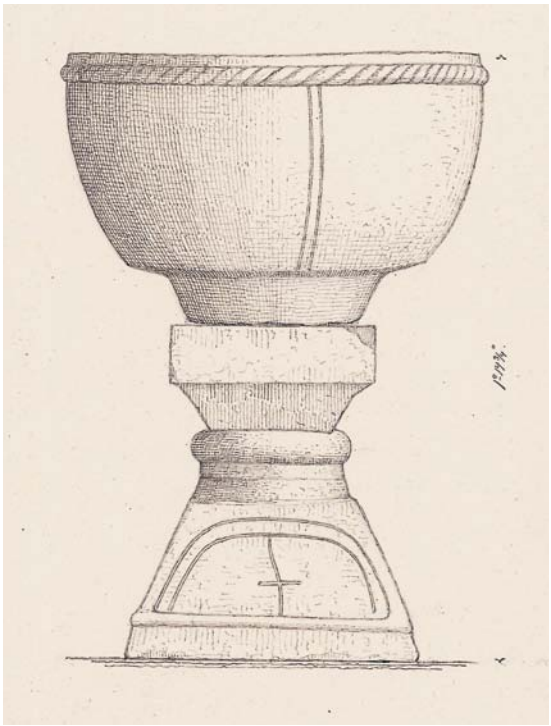

Fig. 28. Døbefont, romansk, af granit, her vist med supplerende base, der indtil 1972 var indskudt under fontefoden (s. 1434). Tegning af J. B. Løffler 1880. – *Romanisches Taufbecken aus Granit, hier mit ergänzender Basis gezeigt, die bis 1972 unter dem Beckenfuß eingeschoben war.*

†*Alterskranker*, 1862 nævnt som 'et udstoppet knæfald med gitterværk', dvs. med balustre.[5] 1879 omdannedes det til en buet form med indgang på hver side og balustre. Stafferet som eg og nøddemahogni med forgyldning, idet knæfaldet polstredes med sort skind; sidstnævnte udskiftedes 1883 med rødt fløjl.[5] 1910 blev de hidtil bronzerede bånd om 'søjlerne' (dvs. balustrene) i skranken forgyldt med ægte bladguld.[5]

Døbefont (fig. 27), romansk, af granit, 76 cm høj, kummens tværmål udgør 69 cm. Den trapezformede fod, der er af et lysere gråt materiale i forhold til kummens mere rødlige sten, har rundbuefelter, indrammet af rundstave og med dekoration af fordybede kors på tre af siderne. Den enkle kumme har en spinkel tovstav ved mundingsranden. Intet afløbshul. Sparsomme rester af sekundære farvespor i gråsort og rødligt er endnu synlige.

1850 blev fonten flyttet til højre side i kordøren (vel fra en placering i korets sydside) i for-

Fig. 29. Prædikestol, 1884, med reliefudsmykning, 1943, af Børge Ishøy (s. 1434). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Kanzel, 1884, mit Reliefverzierung.*

bindelse med afmonteringen af to kvindestole i koret.[15] 1884 afrenset for bemaling.[5] Et firkantet led af granit af form som en romansk base, foroven afsluttet med en kraftig vulst, 35×35 cm, 25 cm høj, var indtil restaureringen 1971-72 som et ekstra podium indskudt mellem kumme og fod (fig. 28). Siden placeret på loftet, mens fonten ved samme lejlighed hævedes på en muret plint umiddelbart vest for korbuens nordre vange.

Dåbsfad, o. 1850, af messing, 38 cm i tværmål, antagelig identisk med det fad, der omtales 1862, dog som værende af kobber.[5] Tilhørende låg med kugleknop, leveret 1882 af kobbersmed Møller.[19] Placeret på et smedejernsstativ, udført 1943 af smedemester Jens Kaalund Brask, jf. alterskranke, og smykket med symboler for Treenigheden, hhv. Gudsøjet, Korslammet og Helligåndsduen. Endvidere forsynet med en fordybet versalindskrift: »Gud alene æren« og årstallet 1943. †*Dåbsfad*. 1767 noteredes det, at man i stedet for et regulært dåbsfad, som manglede på daværende tidspunkt, anvendte et almindeligt kar.[10] Endnu 1809 var fonten uden et fad,[14] indtil man omsider 1852-53 anbefalede fadet (vel den midlertidige erstatning) forandret til ét af 'passende form'.[15]

Dåbskande, anskaffet 1862;[15] af tin, 26,5 cm høj; et oprindeligt tilhørende †låg savnes i dag.

†*Fontelåg.* 1606 udførtes et nyt låg, vel som erstatning for et ældre.[8] Nævnt 1768.[18] 1852-53 beordredes anskaffelsen af et nyt låg,[15] antagelig det 1862 omtalte 'fasthængende låg', der var fæstnet med en kæde fra korbuen, fontens daværende placering.[5] Spor efter fæstnelsen i form af et indmuret jernøje til et drejeligt ophæng sås endnu 1940 i korbuens nordside.[25]

†*Korbuekrucifiks*. 1873 blev korset, vel korbuekrucifikset, forgyldt.[5] †*Korskranke* eller *-gitter*. Brixdøren, dvs. åbningen i korskranken (-gitteret) eller måske korbuebjælken, er nævnt 1596 (jf. †helgenfigur).[8]

Prædikestol (fig. 22, 29), 1884, som indridset på midtfagets bagside; udsmykket med relieffer, udført 1943 af Børge Ishøy.

Stolen, der udgør fem sider af en ottekant, har en ganske enkel struktur, med højrektangulære fyldingsfelter, fremskudt, glat postament og enkel kronfrise med profilering. I fyldingerne er indsat relieffer med motiver fra Skt. Peters og Skt. Stefans historie, som angivet på postamentfrisens malede indskrifter: 1) »Peter opvækker Tabitha/ Apostl.Gern. 9,36-43«. 2) »Peter og Johannes hel/breder den lamme. Ap. G. 6,1-8«.[33] 3)»Peter udfries af fængslet/ Apostl.Gern. 12, 1-17«. 4) »Stefanus bliver stenet/ Apostl. Gern. 7, 54-60«. På kronfrisen står: »Salige er de, som hører Guds ord og bevarer det« (Luk. 11,28). Selve relieffterne er forgyldte, mens rammeværket er stafferet i lys turkis. Indskrifterne står i gyldne versaler på lys rødbrun bund. Stolen er, antagelig i lighed med sin forgænger, indmuret i åbningen i korvæggens sydside. Nyere, muret opgang fra koret med spinkelt metalgelænder, stafferet rødbrunt.

Prædikestolen er udført af snedker Poul Pedersen efter tegning af provst G. G. W. Berggren.[19] Stolen stod tidligere poleret i træets naturlige far-

ve og havde fløjlspolstring af håndliste mv.[5] 1892 fornyedes den karmoisinrøde fløjlsbeklædning med tilhørende guldgaloner; samtidig anskaffedes grønne shirtingspresenninger til at beskytte denne, i lighed med alterklædet.[5] 1943 indsattes reliefudsmykningen, mens man 1991 udbedrede opskalninger af stolens forgyldning.

†*Prædikestole.* 1) 1606-08.[8] Formentlig udformet som en karnapprædikestol med seks fag; antagelig et arbejde af Kristen Spend fra Lemvig og Morten Maler fra Holstebro.

Stolen, der ifølge præsteindberetningen fra 1768 var 'smuk nok', var i kurvens arkadefag smykket med malede fremstillinger af de seks (små) profeter med tilhørende skriftsteder, således: Esajas (Es. 43,25), Jeremias (Jer. 31,34), Ezekiel (Ez. 33,11), Hoseas (Hos. 6,6), Daniel (Dan. 7,27) og Joel (2, 32 (3,5)).[18] Disse motiver genfindes på andre af områdets samtidige karnapprædikestole, tilskrevet Lemvigsnedkeren Kristen Spend (Tørring (malerierne dog kopieret efter Bøvling), Bøvling, Fabjerg og Dybe (s. 688, 839, 1119 og 1566), og det er derfor nærliggende at antage en medvirken i disse eksempler af både denne og af en af hans malende samarbejdspartnere, vel den i kirkens regnskaber i øvrigt omtalte Morten Maler fra Holstebro. Tilskrivningen til Kristen Spend bekræftes yderligere af tilstedeværelsen i kirken af et par småsøjler, sekundært indsat i kirkens præsteepitafium (s.d.). I forbindelse med udførelsen afregnedes 1606 for materialer og arbejdsløn, såvel til snedkeren og hans dreng som til murermesteren »for en bielke Att Indmuret thill Att Sette Predickstuoll (på)«. 1608 blev stolen som nævnt stafferet af Morten Maler, der hentedes i Holstebro; samtidig flyttedes den til en anden placering, måske svarende til den nuværende.1611-12 udførtes †opgangen samt paneler, måske bl.a. et †*rygskjold*.[8] Stolen med tilhørende opgang og †*himmel* noteredes som 'noget forfalden' 1791,[13] en status, der yderligere accelererede 1803-04.[14] 2) 1809, af *Løffler 1880* karakteriseret

Fig. 30. †Orgel, 1936 (s. 1437). Ældre foto i Orgelregistranten. – †*Orgel, 1936.*

Fig. 31. Lysekrone nr. 1, o. 1700 (s. 1438). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Kronenleuchter Nr. 1, um 1700.*

som 'et meget tarveligt arbejde'. Stolen, der ganske vist 1809 betegnedes som ny og god, om end en himmel manglede, havde dog endnu 1810 en mangelfuld opgang.[14] Alt blev nymalet 1850.[15] 1862 nævntes dens bemaling med 'sandfernis'. Placeringen, svarende til den nuværende, var foran en åbning i triumfvæggen med opgang fra koret.[5] Opgangens rækværk udskiftedes 1879.[5] Stolen afhændedes 1885.[19]

Stolestader (jf. fig. 22-23), antagelig fra 1800-tallet, dog delvis fornyet i forbindelse med restaureringen 1940-43. Samtlige stole, der tæller 17 i nordrækken og 20 i syd, er lukkede; gavlenes opstandere er tværovale med uregelmæssigt formede konturer, lågerne har profilerede spejlfyldinger, mens for-, bag- og vægpaneler er af en mere enkel form. Stafferet i nuancer af grønt samt i teglrødt og beige. Ved istandsættelsen 1970-72 afkortedes de tilhørende vægpaneler i højden.

†*Stolestader*. 1585 erhvervedes brædder til fodskamler, mens en tømrer 1611-12 ligeledes arbejdede med skamlerne, vel disse.[8] 1633 betaltes for at »suarffe« knappen overalt på mands- og kvindestolene, dvs. antagelig udskære (svejfe) gavlenes topprydelser.[8] 1768 fandtes hhv. 19 mands- og 21 kvindestole, hovedparten dog uden døre.[18] Deres tilstand var 1791 i overvejende grad tilfredsstillende,[13] men det accelererende forfald, ikke mindst forårsaget af tilbagevendende fugtproblemer, betød dog, at de allerede 1802 (benævnt 'folkeskamlerne') karakteriseredes som gamle og ringe.[34] 1806 meldtes de dog som 'nyligt' reparerede.[14] 1844 anbefaledes en fornyelse af de to øverste stole, der var lukkede.[15] Antagelig drejer det sig om to kvindestole (herskabs- eller præstekonestole(?)), der var anbragt i koret og 1850 fandtes 'til vanzir samt til hinder for skolebørnene ved kirkegangen'; begge blev derfor borttaget.[15] Antallet af stolestader udgjorde 1862 i alt 41, alle med døre og fyldingsryglæn.[5] 1887 bemaledes stolene i egetræsfarve.[5] Indsat under stolene iagttog Sv. Fritz 1940 flere fragmenter fra ældre stolegavl(e).[25]

Præstestole. 1) Moderne, af egefiner på grålmalet metalskelet. I koret. 2) Ældre armstol med buet ryglæn og rød læderpolstring, placeret under orgelpulpituret.

†*Skrifte- og præstestol*. 1592 udførte en snedker både en skrifte- og en degnestol.[8] Den førstnævnte trængte til reparation 1791.[13] 1845 omtaltes præstens og kirkesangerens bemalede stole,[15] der begge fornyedes 1848-50, måske med skærmvægge med gitterværk, jf. fig. 22.[15] 1862 er nævnt præstens lukkede stolestade øverst i kirkens nordside, vel et indirekte udsagn om, at den ældre stol – bortset fra skærmvæggen – da var sløjfet.[5] 1868 fornyes betrækket i præstens stol, der dog helt udskiftes 1873.[5] 1904 udførtes gardiner til stolen,[19]

Fig. 32. ⋆Klingpung, o. 1750 (s. 1437). Lemvig Museum. Foto Jesper Nørgaard Weng 1999. – ⋆*Klingelbeutel, um 1750.*

Fig. 33. Kirkeskib, betegnet »Tana«, udført 1992 (s. 1438). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Kirchenschiff, »Tana«, 1992.*

som 1911 nymaledes.[5] 1919 blev stolen helt fornyet og måske erstattet med den nuværende.[5]

†*Degnestol mv*. Udført 1592, jf. ovf. Endnu 1845 havde kirkesangeren ligesom præsten plads i en bemalet stol ved alteret (jf. ovf.). 1862 fandtes til førstnævnte et stolestade forrest i sydsidens stole i lighed med den nuværende;[5] istandsat 1911, jf. præstestolen.

†*Herskabs-* eller *præstekonestole*. To kvindestole i koret, hvis præcise funktion dog ikke omtales, blev fjernet 1850,[15] jf. også ovf.

Pengebeholdere. *Pengeblok*, 1971, efter tegning af Poul Hansen og Ib Lydholm, Thisted, af grønmalet træ; firkantet med pengeslids i låg; opsat på sydrækkens vestligste stolegavl. †*Pengeblokke*. 1862 fandtes to fattigblokke, én ved hver dør.[5] 1912 opsattes en ny jernbeslået blok ved kirkens hovedindgang.[5] *Pengebøsse*, af messing, anskaffet 1987.[5] Cirkulær med reliefkors på forsiden. Opsat på vestvæggen, nord for indgangen. ⋆*Klingpung* (fig. 32), o. 1750, med afkortet fyrretræsskaft og ring, hvorpå er mørkebrun fløjlspose, forneden forsynet med en kvast. På Lemvig Museum (inv. nr. 2336).

Dørfløje. 1) En dobbeltfløjet dør, o. 1850, er opsat mellem skib og våbenhus; spejlfyldninger, kantet af perlestav og smykket med diamantbosser. Stafferet i to nuancer af turkisgrønt og beige. 2) Nyere yderdør til våbenhuset i umalet eg. 3-4) Nyere dobbeltdør i korets nordmur, omfattende rødmalet yderdør og indvendig grønmalet fyldingsdør med indbygget skab til messetøj.

Pulpitur. Allerede 1898 diskuteres placeringen af et orgel på et eventuelt pulpitur i vestenden.[5] Pulpituret opsattes antagelig først i forbindelse med anskaffelsen af kirkens orgel 1936.

Orgel (jf. fig. 18), 1984, med 10 stemmer, to manualer og pedal, bygget af P. Bruhn & Søn, Årslev. Disposition: Manual I: Principal 8', Rørfløjte 8', Oktav 4', Gemshorn 2', Mixtur III. Manual II: Gedakt 8', Dækfløjte 4', Oktav 2', Sesquialtera II; svelle. Pedal: Subbas 16'. Kopler: II-I, I-P, II-P. Facaden er tegnet af Poul Hansen og Ib Lydholm. Stafferet i to nuancer af turkisgrønt og rødbrunt, svarende til stolestaderne. På vestpulpituret, med spillebord i orgelhusets søndre gavl.

†*Orgel* (fig. 30), 1936, med fem stemmer, bygget af Th. Frobenius & Co., Kgs. Lyngby. Disposition: Quintatøn 16', Principal 8', Gedakt 8', Spidsfløjte 4', Rauschquinte II. Svelle. Koppel M 4'-M. Pneumatisk aktion, keglevindlade. Facaden

Fig. 34. Klokke, 1834, støbt af Peder Meilstrup, Randers (s. 1438). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Glocke, 1834.*

havde attrappiber af sølvbronzeret zink. På vestpulpituret, med spillebord i orgelhusets søndre gavl.[35]

Salmenummertavler. 1934 anskaffedes tre nye nummertavler.[5] Ophænget ændredes i forbindelse med restaureringen 1970-72. Ved denne lejlighed øgedes antallet til de nuværende fem. Tavlerne har enkle profilrammer og er beregnet til hængetal og indskudsbrikker med antikvaindskrift. Grøn ramme, hvidlig bundfarve og sorte indskrifter. †*Salmenummertavler* (jf. fig. 22). Tidligst nævnt 1857, da disse blev opmalet.[15]

Præsterækketavle, 1997, udført af Mogens Ringdal, Gudum, og bekostet af en række lokale fonde og pengeinstitutioner. Tavlen, der har en bred glat ramme, smykket med en tredobbelt konturstreg og firbladede hjørneprydelser, har indskrift i versaler og kursiv. To nuancer af turkisgrønt og blåsort. På nordvæggen, vestligst i skibet (jf. fig. 18).

†*Hatteknager* (jf. fig. 30). Nævnt 1887, da de stafferedes i egetræsfarve ligesom prædikestolen.[5]

På korbuens nordvæg er ophængt et nyere *krucifiks*, af gips, 32 cm højt, på et korstræ af umalet træ.

Belysning. Kirken har tre *lysekroner*, alle ophængt i skibet. Heraf er den ældste, som er ophængt over døbefonten, endnu beregnet til stearinlys. 1) (Fig. 31), o. 1700. Kronen har balusterskaft, forneden afsluttet med et dyrehoved med en ring i flaben; 2×6 hængearme, oprullet i volut, og topfigur i skikkelse af en engel (vingerne og begge arme mangler), der over sin folderige kjortel bærer en stola, krydset over brystet. Tidligst omtalt 1768.[18] Kronen var endnu 1940 ophængt i koret og manglede allerede på daværende tidspunkt både vinger og arme.[25] I forbindelse med restaureringen 1970-72 sænkedes ophænget over fonten. 2-3) (Jf. fig. 18), 1936, to ens kroner i barokstil med hhv. 12 og seks lysarme samt glat hængekugle er ophængt i skibet. Hertil kommer et antal enkle nyere lampetter, anskaffet i forbindelse med restaureringen 1970-72 og placeret hhv. på korets og skibets vægge.

Kirkeskib (fig. 33), 1992, betegnet »Tana«, udført af tidligere fiskeskipper Vagn Hansen, Lunderskov, som en tremastet fuldrigger, kopieret efter den engelske theclipper »Thermopylæ«, bygget 1868 i Aberdeen, Skotland.[36]

Ligbåre. Anskaffet 1631.[8] Muligvis identisk med ældre båre, henlagt på korets hanebånd.

Klokke (fig. 34), 1834, udført af P. P. (Peder) Meilstrup, Randers som anført med reliefversaler over slagringens rammelinjer; endvidere er tilsvarende nævnt øverst på legemet: »Bekostet omstøbt af Houes Beboere i Aaret 1834«. Tværmål 60 cm. Klokken er ophængt i tårnets nordside i en slyngebom, der bæres af to nord-sydgående bjælker, indmuret i glamhullets vanger.

†*Klokker.* 1608 omstøbtes den gamle klokke til en ny, idet der blev tillagt 6,5 pund kobber. Arbejdet udførtes i Lemvig.[8] Klokken betegnedes 1766 som 'lille og ringe'[18] og havde det følgende år fået en skade, således at den ikke længere kunne høres i sognet.[10] 1788 omstøbtes den i Randers, men var, som anført 1791, fremdeles ophængt i det gamle træværk, hvorfor ringningen stadig betegnedes som farlig.[13] 1802 noteredes yderligere en stor revne i klokken.[34]

Fig. 35. Signatur, 1653, af Aalborgmaleren Albert Quantz. Detalje af epitafium (fig. 36) (s. 1439). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Signatur, 1653, vom Maler Albert Quantz aus Aalborg. Detail von Epitaph.*

GRAVMINDER

Epitafium (fig. 35-37), med portrætmaleri, signeret og dateret 1653 af A. Quandt, sandsynligvis identisk med Aalborgmaleren Albrecht (Albert) Quandt (Quantz), mens den udskårne indramning, der dog kun er summarisk bevaret, formentlig kan tilskrives Christen Billedsnider, ligeledes fra Aalborg, jf. ndf. Ifølge †indskrifter opsat for kirkens to sognepræster, Jacob Pederssen (Pedersen) Munk, †skærtorsdag (2. april) 1640 i sit 80. år og i tjenestens 40. år, samt for Jens Olesen Lemvig, †1683 i sit □ år og i tjenestens 43. år. Endvidere over deres fælles hustru, Anne Povelsdotter (Poulsdatter), †24. maj 1670 i sit 69. år, samt for to børn af denne og Jens Olesen Lemvig, nemlig Jacob Jenssen (Jensen) og Karen Jensdatter. Jf. †epitafium og gravsten nr. 1.

Sammenholdt med en beskrivelse i præsteindberetningen fra 1766-68 fremtræder epitafiet i sin nuværende tilstand som en stærkt reduceret udgave af den oprindelige udformning, der omfattede en rigt udskåret og bemalet struktur i tre led med top-, stor- og hængestykke.[18] Opbygningen består i dag af et højovalt storfelt, indfattet af en kraftig profilramme, der er udvidet med sidestykker, smykket af spinkle joniske søjler, 57 cm høje samt forsynet med prydbælte forneden og karvskåret stjerne på det øvre skaftled. Begge er tydeligvis sekundært indsat og stammer formentlig fra den tidligere prædikestol (jf. ndf. og s. 1435). Som postament herfor er et glat felt, nederst afsluttet med et profilled med to markerede fremspring. †*Figurer.* Ifølge den ældste beskrivelse var epitafiet kronet af en udskåret gengivelse af den opstandne Kristus, der trådte slangens hoved under fode. På siderne var udskårne fremstillinger af de fire evangelister og af Moses med Lovens Tavler og Johannes Døberen, der pegede på lammet. Som påvist 1971 ved epitafiets restaurering anedes bag søjlerne konturer af to hermefigurer, ligesom der på postamentet skimtedes omrids af nu forsvundne figurer. For en diskussion af epitafiets oprindelige udseende, jf. ndf. Rammeværket

Fig. 36. Epitafium, tilskrevet Christen Billedsnider og med portrætmaleri, signeret 1653 af Albert Quantz, begge Aalborg, for Jacob Pedersen Munk († 1640), Jens Olesen Lemvig († 1683) og Anne Poulsdatter († 1670) (s. 1439 f.). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Epitaph, Christen Billedsnider zugeschrieben, mit Porträtgemälde, 1653 von Albert Quantz, beide Aalborg. Für Jacob Pedersen Munk* († *1640*), *Jens Olesen Lemvig* († *1683*) *und Anna Poulsdatter* († *1670*).

står sortmalet, idet de to søjler har hvidgrå skafter, grønne prydbælter med blomsterrosetter og gyldne ringe samt røde kapitæler med forgyldte detaljer.

Storfeltet med ovalt portrætmaleri af de ovennævnte er udført i olie på træ med en tynd kridering, 130×90 cm. De fem figurer er alle vist knælende med hænderne sammenlagt i bøn. Yderst tv. knæler Jakob Pedersen Munk med gråligt hår, lige afskåret ved ørerne, og langt skæg; han er iført sort præstekjole med pibekrave ligesom sin eftermand, der ses ved hans venstre side. Denne,

Jens Olesen Lemvig, har rødblondt hår og skæg. I højre side ses deres fælles hustru, Anne Poulsdatter, med sort kriget konehue over et hvidt hovedlin; hun er iført sort kjole og kåbe, idet en hvid opstående krave samt forklæde danner kontraster hertil. Neden for de to sidstnævnte knæler to småbørn, begge iklædt hvide (lig)skjorter og med blomsterkranse på hovederne samt røde småkors som markering af, at de ved maleriets udførelsestidspunkt var afgået ved døden. Nærmest Jens Olesen Lemvig ses hans søn, Jacob Jensen, mens datteren, Karen Jensdatter knæler ved moderens side. Figurerne er indsat i et landskab med udblik mod fjerne bjerge og en blålig himmel med drivende skyer. I forgrundens jordsmon ligger et kranium. Over de portrætterede ses den opstandne Kristus i en lysglorie foran et bølgende rødt draperi. Figuren er afskåret ved knæene af en skybræmme; han har brunt hår og skæg og er iklædt et smalt hvidt lændeklæde; begge hænder fatter om korsfanen. Over hans hoved anes en indskrift i rød fraktur, heraf dog med enkelte ord i kursiv: »See Løwen Aff Juda Stamme haffuer wundet, Apo(c) 5« (Åb. 5,5).[37] Forneden læses malerens signatur i gullig kursiv: »A. Quandt. Fecit 1653«. Portrætmaleriet er formentlig udført af Albrecht (Albert) Quandt (Quantz), der var virksom i Aalborg o. 1650-91 og bl.a. 1666-67 betaltes for at renovere altertavlen og prædikestolen i Torslev Kirke (Øster Han Hrd., Hjørring Amt).[38]

†*Malerier og indskrifter*. Som nævnt i præsteindberetningen 1766-68 viste epitafiets topfelt oprindelig et maleri af Kristus, fremstillet efter visionen i Johannes' Åbenbaring (Åb.1, 12-20), dvs. gengivet i sin herlighed med et sværd udgående fra munden og indskriften: »Jeg er A og Ω« (Åb. 21, 6), de syv lysestager og med Johannes Evangelisten nedkastet for sine fødder. 'Neden under', dvs. enten på selve storfeltet eller på det forsvundne rammeværk, sås indskriften: »Enten vi leve eller døe saa ere vi herrens Rom:14 Cap: (Rom. 14,8) S: Jacob Jenssen, Karen Jensdatter«. Endelig var nederst, antagelig på det forsvundne postament eller hængestykke, o. 1683 anført navne og dødsår for Jens Olesen Lemvig og Anne Poulsdatter, afsluttende med begges initialer: »J:O:L – A:P:D:«.

Fig. 37. Rekonstruktion af den oprindelige †figurudsmykning på epitafium (fig. 36) (s. 1439 f.). Tegning Merete Rude 2011. – *Rekonstruktion der ursprünglichen †Figurenverzierung auf dem Epitaph.*

Det anseelige gravminde, der som nævnt endnu fandtes intakt i 1700-tallets anden halvdel, blev siden væsentligt reduceret, formentlig allerede ved en gennemgribende renovering i 1800-tallets begyndelse, da både kirkens altertavle og prædikestol udskiftedes. Herpå tyder de indsatte småsøjler, der sandsynligvis stammer fra den ældre prædikestol (s.d.). Imidlertid kan epitafiets oprindelige udformning med udgangspunkt i den ældre beskrivelse og en sammenlig-

ning med en række af den formodede mester, Christen Billedsniders værker rekonstrueres med mange detaljer, jf. fig. 37.[39] Storstykkets højovale form med den kraftige indramning genfindes i epitafier i Hjørring, Skt. Cathrine Kirke (over Peder Nielsen Baggi og familie (1652)) samt i Vrensted, Børglum Hrd. (over Melchior Evertsen Meier († 1655)) og i Hellevad, Dronninglund Hrd. (over Chr. Gertsen Kobberup († 1665)), alle i Hjørring Amt. Hertil kan endvidere føjes epitafiet i Nørholm (Hornum Hrd., Aalborg Amt, 1666, over Søren Bertelsen Kierulf og hustru). Rammefigurer, udformet som Moses og Johannes Døberen, ses i Hjørring, Vrensted og Nørholm (epitafium, 1664, over Mads Sørensen Wolf og Maren Poulsdatter Kraas), mens alle nævnte, bortset fra eksemplerne i Nørholm, viser siddende evangelistfigurer, placeret på sidestykkerne såvel over som under rammeværket. Et topstykke, kronet af Den Opstandne Kristus i friskulptur, genfindes ligeledes i de tre eksempler, der alle har et indskudt mellemled med et figurmaleri over storstykket. Et hængestykke med tværovalt malet indskriftfelt, flankeret af udskårne kerubhoveder under den nedre vandrette rammes forkrøppede led, afslutter opbygningen, der i øvrigt viser en rigdom af bruskbarokke kartoucher. Selve denne grundform repræsenterer en videreudvikling, om end mere forenklet i figurudvalg og -stil i forhold til billedskærerens læremester, Niels Jensen (jf. epitafier over Chr. Hansen Riber († 1631) i Aalborg Skt. Budolfi Kirke, over Sveder Povlsen Kitting († 1632) og Peder Nielsen Gris († 1633), begge Tisted Kirke, *DK Tisted* 50-52, samt over Jørgen Heitvinkel († 1631) i Århus Domkirke, *DK Århus* 681).

Epitafiet, der allerede 1766-68 omtales som placeret på skibets nordvæg over for prædikestolen, blev 1908 midlertidigt nedtaget og repareret.[5] At dømme efter fig. 30 var det efter 1936 midlertidigt opsat på sydvæggen. I forbindelse med hovedrestaureringen 1940-43 blev det atter undersøgt og istandsat ved Georg N. Kristiansen; i denne forbindelse foresloges en mulig fjernelse af småsøjlerne. Nyere renoveringer er gennemført i 1970'erne, bl.a. omfattende en stabilisering af snedkerarbejdet og af stafferingen, hvis ældre lag dog ikke er nærmere undersøgt. På skibets nordvæg.

†*Epitafium*, o. 1670, for Anne Poulsdatter, † 3. pinsedag, 24. maj kl. 3 om eftermiddagen 1670 i sit 69. år. Den lille tavle, der var firkantet og smykket med 'lidt billedhuggerarbejde', fandtes ophængt øst for det store epitafium (jf. ovf.).[18] På tavlen fandtes efter personalia et latinsk mindedigt i elegiske distika, signeret af Petrus Munchius (Peder Munk), formentlig en søn af afdøde og sognepræst Jacob Pedersen Munk:

»Hæc tegit urna decus nuptarum nobile, qvotqvot
Cernitis hanc, udas dilacerate genas,
Caussa salutis Fiat (!) multis nunc causa doloris
Mutavit coelo non Reditura solum,
Fulserat insignis mundo, nunc Fulget Olympo
Clara Fuit terris, hinc qvoqve cara Deo

(Denne fornemme urne gemmer den fineste af hustruer, enhver/ der ser den, må rive sig i sine tårevædede kinder./ Hun var årsag til manges vel og er nu årsag til deres sorg./ Hun har byttet jorden ud med himlen for aldrig at vende tilbage./ Hun strålede enestående på jorden og stråler nu i himlen./ Hun var prægtig på jorden og er derfor nu elsket af Gud)«.[40]

Gravsten. 1) (Fig. 38), o. 1600, for sognepræsterne Gregers Eskildssøn (Eskildsen), †6. aug. [1600] og <Jacob Pederssøn (Pedersen Munk) †skærtorsdag (2. april) 1640>; endvidere for [Anna Nielsdatter], formentlig ovennævntes fælles hustru.

Figursten af grå sandsten, 230×155 cm, med gengivelse af de nævnte personer, idet præstekonen står i midten, flankeret af sine to ægtemænd; alle er placeret under arkader, båret af joniske konsoller. Figurerne er vist i streng frontalitet, idet de udaddrejede fødder let berører standfladen med tåspidserne. Kvinden bærer en tætsluttende konehue og er iklædt fodlang, plisseret kåbe over en kjole med pibekrave i halsen; hænderne er samlet i bøn. Gengivelsen af de to sognepræster synes ikke specielt individualiseret. Begge har halvlangt hår samt spidst hageskæg og er iklædt halvlange kapper med opstående kraver over en klædning med pibekrave. I hænderne fatter de om en bog. I stenens hjørner er medaljo-

ner med evangelisterne, der er vist i halvfigur og i de udstrakte hænder holder kartouchefelter med de respektive navne. Øverst tv. og th. ses symbolfigurerne for Mattæus og Markus; forneden tilsvarende for Lukas og Johannes. Indskriften, der er stærkt nedslidt, er angivet i fordybede versaler, dels i fod- og topfeltet, dels som randskrift. Den vanskeligt tydbare tekst lader sig dog delvis supplere med afskriften i præsteindberetningen fra 1768.[18] I fodfeltet er omtalt den tidligst afdøde præst, Gregers Eskildsen (†1600) og hans hustru, Anna Nielsdatter, der formentlig har ladet stenen udføre efter sit ægteskab med gemalens eftermand, Jakob Pedersen Munk (†1640), jf. også epitafium og †muret begravelse nr. 1. I topfeltet er angivet de to præsters 'symbola', dvs. valgsprog, hhv.: »Amor meus Deus meus (Min Gud er min kærlighed)« for Gregers Eskildsen, vist tv. og »Jesus peccator(rum) hostia data (Jesus blev ofret for vores synder)« for Jakob Pedersen Munk. Som rammeskrift er o. 1640 tilføjet personalia for den sidstnævnte, formentlig af hans anden hustru, Anne Poulsdatter, jf. epitafium og †epitafium.

Præstegravstenen er nært beslægtet med to tilsvarende i Lemvig Kirke, begge udført o. 1602, hhv. over en rådmand, Knud (…), hans hustru, Margrethe og over parrets to døtre, Maren og Karen Knudsdatter, jf. s. 399-400). Den skematiske figurgengivelse og evangelistsymbolerne følger disse eksempler så nøje, at alle tre sten formentlig må tilskrives en lokal mester, der anvender en type, velkendt i Østjylland (jf. *DK Århus* 780 ff).

Stenen var oprindelig placeret i korgulvet over præstebegravelsen (jf. ndf.). 1923 foresloges en flytning til våbenhuset, hvilket dog tilsyneladende ændredes til en placering på kirkegården, hvor den dannede sokkel for en mindre gravsten af marmor (uvist dog hvilken).[41] 1972 indsat i tårnrummet på sydvæggen, opsat på en muret sokkel og fæstnet med metalkramper.

2) (Fig. 39), o. 1750, genbrugt o. 1890 for Erik Skou Stenhule, ⋆12. marts 1813, †14. april 1890, og for dennes hustru, Mariane Christensen, ⋆28. maj 1813, †1. nov. 1882.

Af rødlig sandsten, 210×125 cm, med indskrift i fordybede versaler og antikva, optrukket med

Fig. 38. Gravsten nr. 1, o. 1600, for Gregers Eskildsen (†1600), Jacob Pedersen Munk (†1640) og Anna Nielsdatter (uvist dødsår) (s. 1442). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Grabstein Nr. 1 um 1600, für Gregers Eskildsen (†1600), Jacob Pedersen Munk (†1640) und Anna Nielsdatter (unbekanntes Todesjahr).*

sort. Skriftfeltets oprindelige tekst var i fordybede versaler, hvoraf spor endnu anes. Den genbrugte sten har evangelistsymboler i hjørnerne, hhv. for Mattæus og Markus øverst tv. og th. og Lukas og Johannes tilsvarende for neden tv. og th. Øverst ses Korsfæstelsen med Maria og Johannes, indrammet af palmegrene; herunder, flankerende indskriftfeltet, står to engle, begge med palmegrene og med et udspændt draperi imellem sig, hvorpå anes en oprindelig, nu ulæselig versalindskrift. Som postamenter for englene er felter med ophængte forkrænkelighedssymboler, kranier over korslagte knogler, le og spade samt et timeglas. I fodfeltet ses yderligere to tværovale skriftfelter, hvori anes indskrifter i reliefversaler. Tilsvarende indskrifter har været placeret som

Fig. 39. Gravsten nr. 2, o. 1750, genbrugt o. 1890 for Erik Skou Stenhule (†1890) og Marianne Christensen (†1882) (s. 1443). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Grabstein Nr. 2, um 1750, wieder verwendet um 1890 für Erik Skou Stenhule (†1890) und Marianne Christensen (†1882).*

randskrift. Stenen er sandsynligvis identisk med en af de fire kasserede gravsten (jf. ndf.), der 1883 afhændedes på auktion, bl.a. til Christian Eriksen Stenhule, parrets søn.[19] Fra en placering, antagelig i kirkens gulv, blev den omhuggede sten siden opsat i kirkens sydmur i den tilmurede døråbning. 1996 blev indskriften opmalet.

3) (Fig. 40), o. 1775, for ubekendt. Af gråflammet norsk marmor, 195×170 cm. På det centrale skriftfelt, af form som en uregelmæssig højoval, anes rester af en omtrent ulæselig indskrift i fordybet kursiv med enkelte kursiverede versaler. Feltet flankeres af krydsriflede, knækkede bånd med bladdekorationer. I hjørnerne er firpasmedaljoner med forkrænkelighedssymboler, øverst tv. og th. en (sejrs)krans og en (æres)krone, nederst tv. og th. et vinget timeglas og et tilsvarende kranium med knogler. Tværovale skriftfelter foroven og forneden på stenen har ligeledes tekster, tilsyneladende skriftsteder eller religiøse sentenser. På kirkegårdens sydøstre del.

4) O. 1869, for Niels Iensen Bierg, Hou Præstegård, *1794, †1869 og dennes hustru, Ane Margrethe Nielsen, *1804, †1870.

Af cement, 190×155 cm; selve skriftfeltet udgør en isoleret plade, 60×60 cm, monteret på stenens øvre halvdel. Indskrift med fordybede versaler. På kirkegårdens sydlige del.

†*Gravsten*. 1) O. 1730, for Peder Rasmusøn (Rasmussen) Ruberg ,*1673 i Norge og virksom som kirkens sognepræst fra 1709 til sin død 9. jan. 1730. Nævnt 1768 syd for kirken.[18] 2 - 4) 1883 afhændedes fire kasserede gravsten på auktion til hhv. Niels Liisberg, Chr. Eriksen Stenhule (jf. gravsten nr. 2), Chr. Thomsen Snaboe og Poul Andersen Præstholm.[19]

†*Muret begravelse*. 1766-68 omtales begravelser, dog antagelig den samme, for en række af kirkens præster.[18] Begravelsen, hvis indhold af kister var så ødelagt af fugt, at påskrifterne på daværende tidspunkt var ulæselige, var åben og fandtes i koret. Krypten var dækket af gravsten nr. 1 for Gregers Eskildsen, Jacob Pedersen (Munk) og Anna Nielsdatter, hvis jordiske rester vel fandtes herunder tillige med en kiste for sognepræst Peder Vejrum (†1709).

†*Kiste*, fremdraget 1894 fra grav på kirkegården; mod sædvane var kisten placeret i en nord-sydlig orientering, hvilket efter traditionen skyldtes, at afdøde var en selvmorder.[42]

Kirkegårdsmonument. *Familiegravsted*, for lokalhistorikeren, førstelærer J. Gr. Pinholt, ridder af Dannebrog, *5. juni 1862, †27. febr. 1944, og hustru, Karoline Pinholt, *14. juli 1869, †27. okt. 1962. Monumentet var rejst af gamle elever og beboere i Hove.

Bauta af granit, 118×120 cm, med fordybet versalindskrift, udfyldt med sort. Gravstedet, der indrammes af grofthugne granitkvadre, rummer også en liggesten af rødlig granit, 67,5×55,5 cm for Knud Rønn, *13. sept. 1879, †23. juli 1963, Mathilde Rønn, *11. juli 1888, †24. jan. 1986 og Ingse Pinholt Rønn, *26. dec. 1981, †9. jan. 2002. I kirkegårdens nordøsthjørne.

Fig. 40. Gravsten nr. 3, o. 1775, for ubekendt (s. 1444). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Grabstein Nr. 3, um 1775, für Unbekannten*.

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Ringkøbing Amt i almindelighed henvises til s. 54 f., vedr. litteratur og forkortelser til s. 56 f. Endvidere er benyttet:

Arkivalier. *Kirkens arkiv*. Synsprotokol for Hove Kirke 1925 ff. (*Synsprot*.); Liber Daticus for Hygum og Hove Sognekald, 1908 f .

Klinkby Lokalarkiv. Diverse sager.

Lemvig Museum. Museumsprotokol.

LAVib. Landsbykirkernes regnskaber. Hove Kirkes regnskab 1584-1653; 1856-1932 (C-KRB-205-06); *Viborg landstings skøde- og pantebøger*. Skodborg-Vandfuld herreders skøde- og panteprotokol 1799-1808 (vedr. 19. nov. 1801, 30. juni 1808) (B 77b-SP 4).

NM. Håndskrifter. F. Uldall, *Om de danske Landsbykirker*, V, 1890, 323-26 (*Uldall 1890*). *Notebøger.* Kr. 116; H.S. XIII, 39. *Indberetninger*. J. B. Løffler 1880 (bygning, inventar og gravminder, *Løffler 1880*); Harald Borre 1940 (†kalkmalerier); Georg N. Kristiansen 1943 (epitafium); Olaf Hellvik 1971 (†kalkmalerier); E. B. Rosing Holm 1971, 1979 (epitafium, maleri i kor); E. B. Rosing Holm 1989, 1991 (altertavle, prædikestol).

Tegninger og opmålinger. *NM*. J. B. Løffler 1880 (døbefont); Sv. Fritz og Børge Ishøy 1941 (altertavle og –skranke); Sv. Fritz 1943 (ophæng til dåbsfad); Morten Aaman Sørensen 1969 (udgravning i skibets nordøstre hjørne); Poul Hansen og Ib Lydholm 1967 (plan og snit, kopi). – *LAVib. Planer og tegninger*. Ringkøbing Amt, Vandfuld Herred. Hove Kirke (Pl.T. 936-1). – *Poulsen & Partnere, Thisted*. Poul Hansen og Ib Lydholm 1967 (plan, snit og lighus); samme 1973 og 1975 (lighus og kirkegård); samme 1980-84 (kirkegårdsudvidelse og –låger, orgel og orgelpulpitur).

Litteratur. Orla Hylleberg Eriksen, *Dendrokronologisk undersøgelse af tagkonstruktion i Hove kirke, Ringkøbing amt*, NNU rapport nr. 4, Nationalmuseet 2011 (*Hylleberg Eriksen 2011).*

Historisk indledning ved Mogens Kragsig Jensen og Birgitte Bøggild Johannsen, sagn ved Rikke Garfield Lagersted Olsen, bygningsbeskrivelse ved Hugo Johannsen, kalkmalerier, inventar og gravminder ved Birgitte Bøggild Johannsen, heraf dog orgler ved Ole Beuchert Olesen. Oversættelser ved Peter Zeeberg (latin) og Mirjam Gebauer (tysk). Korrektur ved Jørgen Lethan. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet 2011.

[1] *Præsteindb Worm* I, 86.
[2] *Kronens Skøder* II, 343-44.
[3] LAVib. *Viborg landstings skøde- og pantebøger*. Skodborg-Vandfuld herreders skøde- og panteprot. 1799-1808, lyst 19. nov. 1801 (B 77b-SP 4).
[4] LAVib. *Viborg landstings skøde- og pantebøger*. Skodborg-Vandfuld herreders skøde-og panteprot. 1799-1808, lyst 30. juni 1808 (B 77b-SP4).
[5] *Synsprot*.
[6] Tang Kristensen, *Danske Sagn* VI, 2, nr. 564.
[7] Svane, *Helligkilder* 253 (nr. 2434).
[8] LAVib. *Landsbykirkernes rgsk*. 1584-1653 (C-KRB-205).
[9] Jf. bl.a. Rom, Bøvling, Fabjerg, Resen og Hygum.
[10] LAVib. *Ribe bispeark*. Kirkesyn 1696-1775 (C4-189).
[11] Af disse klokkerebshuller stammer det ene fra 1646, da Jens Bertelsen fra Resen gjorde et hul gennem hvælvingen til klokkestrengen, jf. *LAVib. Landsbykirkernes rgsk*. 1584-1653 (C-KRB-205).
[12] Jf. *Uldall 1890*.
[13] LAVib. *Ribe bispeark*. Kirkesyn 1788-92 (C 4-190).
[14] LAVib. *Ribe bispeark*. Kirke- og præstegårdssyn 1803-10 (C 4-706-08).
[15] LAVib. *Provsteark*. Ringkøbing Amts nordre provsti. Synsprot. for kirker og præstegårde 1826-74 (C 40-2-4).
[16] Ventilationshullet er forsvundet ved senere ændring af blændingens murværk. Ventilationshuller i blændede døre ses endnu i Hygum s. 1375 og Ferring s. 1491.
[17] *Hylleberg Eriksen 2011.*

Fig. 41. Skibets sydside set fra sydvest (s. 1416). Foto Hugo Johannsen 2010. – *Südseite des Schiffes aus Südwesten*.

[18] LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop Bloch 1766-69 (C 4-775).
[19] LAVib. *Kirkergsk*. 1856-1932 (C-KRB-206).
[20] Om udsmykningen, jf. udateret notat af kunstneren i NM. Endvidere artikler i *Lokalavisen*, Lemvig, 12. dec. 1989 og *Ringkjøbing Amts Dagblad*, 19. dec. 1989.
[21] Kirkens Arkiv. *Liber Daticus*.
[22] Kirkens Arkiv. *Liber Daticus*. Borten er udført af søstrene Meta Maria Munch Hansen og Grete Møller Madsen.
[23] Jf. opklæbede fotografier af tegning og af det udførte klæde på ark, signeret S. Fritz, i LAVib. *Planer og tegninger.* Ringkøbing Amt, Vandfuld Herred. Hove Kirke (936-1).
[24] *HofmFund* 821; LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-775).
[25] Brev af 3. sept. 1940 fra Sv. Fritz i NM.
[26] Gjørups tavler havde normalt en fremstilling her af Kristi Dåb, jf. ovf.
[27] Generelt synes interessen for missionshelgenen, der oftest gengives som biskop med stav og kirkemodel, først at være blevet mere udbredt i senmiddelalderen, jf. Josef Schewe, »Ikonographie des heiligen Ansgars im Mittelalter«, *Nordelbingen*, 35, 1966, 22-27. Danske eksempler er dog uhyre sjældne. Tilsyneladende kan kun nævnes et kalkmaleri i Skive Kirke (1522, Viborg Amt) samt – muligvis – en udskåret fremstilling på altertavlen i Løjt (1520, Rise Hrd., Åbenrå Amt), jf. for identifikationen af den i øvrigt anonyme bispehelgen med Skt. Ansgar, Sissel F. Plathe og Jens Bruun, *Danmarks Middelalderlige Altertavler*, 1, Odense 2010, 604.
[28] Paralleller til denne type ses bl.a. i Fredensborg Slotskirke (1726, *DK Frborg* 827) eller på Fyn (1729, Næsbyhoved Broby, jf. Finn Grandt Nielsen, *Fynsk Kirkesølv*, Odense 1983, 145.
[29] LAVib. *Pastoratsark*. Synsprot. for Hygum Kirke 1866-1924 (CP-493D-8A).
[30] LAVib. *Landsbykirkernes rgsk*. 1856-1932 (C-KRB-206) (under 1872). Halvdelen af udgiften hertil betaltes af Hygum Kirke, jf. *LAVib. Pastoratsark*. Synsprot. for Hygum Kirke 1866-1924 (CP-493D-8A), dog indført under 1871.
[31] *Synsprot. Landsbykirkernes rgsk*. 1856-1932 (C-KRB-206).
[32] LAVib. *Landsbykirkernes rgsk*. 1584-1653 (C-KRB-205). Bogens art er uvis, men kan antagelig være en fejlangivelse for »inventarium« istedet for »itinerarium« (dvs. en rejsebeskrivelse), sidstnævnte en højst usædvanlig kirkelig anskaffelse.
[33] Motivet er dog ikke omtalt her, men i Ap.G. 3, 1-11.
[34] LAVib. *Ribe bispeark*. Kirke- og præstegårdssyn 1798-1802 (C 4-705).
[35] If. *Synsprot*. 1898 forholdt synet sig positivt til en eventuel anbringelse af et orgel enten på en platform i kirkens sydvestre hjørne eller på et pulpitur i kirkens vestende. Det kan ikke udelukkes at kirken omkring dette tidspunkt anskaffede et †harmonium eller †orgel.
[36] *Synsprot. Skjern Dagblad* 23. sept. 1992.
[37] Afskriften i præsteindb. fra 1768 afviger i flere detaljer fra originalens indskrift.
[38] Om denne, jf. Sylvest Grantzau, »Aalborgmalere i 500 år«, *Fra Himmerland og Kjær Herred*, 31, 1970, 14-15. Det er formentlig denne, der er epitafiets mester, og ikke sønnen, Andreas Quantz (Quandt), som fra 1670'erne var bosiddende i København; jf. dog herfor *WeilbKunstLeks* 6, 1997, 493-94 (med en datering 1655 istf. 1653).
[39] Om Christen Billedsnider, der formentlig var elev af Aalborgmesteren Niels Jensen og efterlod sig en række værker, hvoraf de dokumenterede udførtes inden for tidsrummet 1650-55, jf. senest Merete Bergild og Jens Jensen, »Niels Jensen – billedskærer i Aalborg – 1615-1645«, *Fra Himmerland og Kjær Herred*, 78, 1989, 5-30, spec. 27 og *WeilbKunstLeks* 1, 1994, 499. I sidstnævnte er tilføjet epitafier i Vrensted (o. 1655) og Hellevad (o. 1665), jf. ndf. Endvidere skal til mesterens værker antagelig også regnes de to epitafier i Nørholm Kirke

(Hornum Hrd., Aalborg Amt), jf. forslag af Jens (Jensen) Bergild.

[40] »Fiat« i tredje strofe bør være »Fuit«. I digtets sidste strofe er »Clara (prægtig)« med et ordspil modstillet »cara (elsket)«.

[41] Jf. korrespondance 1923 med daværende kirkeejer, kaptajn Hostrup-Schultz, samt brev af 3. sept. 1940 fra Sv. Fritz i NM.

[42] *Nationaltidende*, 20. juli 1894. Begravelsen var foregået om natten uden klokkeringning og jordpåkastelse, idet kisten var løftet over kirkegårdsdiget og således ikke undervejs passerede ligporten. Jf. herom også Birgitte Kragh, *Til jord skal du blive … Dødens og begravelsens kulturhistorie i Danmark 1780-1990*, Aabenraa 2003 (*Skrifter udgivet af Museumsrådet for Sønderjyllands Amt* 9), 57.

DIE KIRCHE VON HOVE

Die Kirche liegt am südlichen Ende des Ortes, östlich von Hove-Fluss und der Eisenbahnstrekke Lemvig-Thyborøn (vgl. Abb. 2). Der Friedhof wurde nach Süden und Norden hin erweitert und wird auf traditionelle Weise von steinbesetzten Erddeichen umgrenzt. Die gemauerten †Portale, die früher Zugang zum Friedhof gaben, wurden von neueren Öffnungen abgelöst. Auch eine Schule von um 1850 (vgl. Vandborg S. 1451), die gegen Norden abgrenzte, ist jetzt abgerissen, während der frühere Pfarrhof im Süden bewahrt ist (vgl. Abb. 4).

Die ansehnliche Kirche besteht aus Chor und Schiff, die beide mit Fassaden aus Granitquadern versehen sind, während die Rückmauern aus verputztem weiß getünchtem Feldstein bestehen. Das Gebäude wurde in zwei Etappen gebaut mit dem Chor als der ältesten Teil. Beide ruhen auf einem vornehmen Doppelsockel, (Abb. 41, S. 1246, Abb. 15), was sich ganz ähnlich so auch bei der Nachbarkirche Vandborg verhält (S. 1454). Die ursprünglichen Türen sind jetzt verblendet, jedoch noch sichtbar als viereckige Öffnungen mit waagerechten monolithen Fensterstürzen (vgl. Abb. 13, 41). Der Chor hatte ursprünglich drei Fenster und die Langmauern des Schiffes zwei Fenster östlich der Türen. Die Fenster der Nordseite wurden in beiden Abschnitten 1989 wieder geöffnet (Abb. 8, 11-12). Die Fenster des Chores sind größer und tiefer sitzend im Vergleich zu denen des Schiffes und unterscheiden sich von diesen auch in den Details, was sich durch den Bau in Etappen erklären lässt. Die östlichen Dachgiebel sowohl des Chores als auch des Schiffes sind beide bewahrt, auch wenn die Spitze des quaderverkleideten Chorgiebels in den 1800er Jahren umgemauert wurde. Chor und Schiff werden durch einen runden Chorbogen miteinander verbunden (vgl. Abb. 5) mit Kämpfergesimsen, deren Profile voneinander abweichen (S. 1246, Abb. 6).

Im Spätermittelalter wurde am Westgiebel des Schiffes ein Turm errichtet. Dieser wurde 1822 abgetragen und 1875 wieder erhöht – allerdings nicht wieder bis zur ursprünglichen Höhe – und mit neuen Glockenstockwerk und Pyramidenhelm versehen. Die ursprüngliche Spitze des Turmes ist nicht bekannt, doch war dieser vermutlich wie die anderen Türme der Umgebung mit nord-süd-gerichteten Dachgiebeln versehen. Das ursprüngliche Mauerwerk des Anbaus aus Klosterziegel über versetzten Granitquadern wird außen durch wiederholte Reparationen als Folge der rauhen Wittering geprägt. Der gewölbte Turmraum, der ursprünglich mit dem Schiff durch eine spitzbogige Arkade verbunden war, wurde um 1850 zur Vorhalle mit westlicher Eingangstür umgebaut. Vom Dachboden des Schiffes gibt es einen Zugang zum oberen Stockwerk des Turmes durch eine flachbogige Tür, die stufenweise zum Zwischenstockwerk emporsteigt, welches ursprünglich durch flachbogige Fenster tageslicht erhielt. Die Schallöcher des Glockenstockwerkes stammen von 1875.

Eine Reihe nachmittelalterlicher Instandsetzungen prägen das Äußere des Gebäudes. So wurden die großen korbbogigen Fenster auf der Südseite, eine Tür auf der Nordseite des Chores und die oben erwähnte Vorhallentür vermutlich alle um 1850 eingesetzt.

Die Eichenholzdachwerke über Chor und Schiff wurden durch dendrochronologische Untersuchungen auf jeweils um 1425-30 und um 1351 datiert.

†*Wand- und Glasmalereien*. Spuren von spätmittelalterlichen †Wandmalereien, meist Ranken, in zwei Phasen um 1470 und 1530 gemalt, wurden 1940 und 1971 im Chor und Gewölbekappen der beiden zugemauerten Fenster an der Nordwand (Abb. 15) gefunden. Außerdem sah man an der Westwand des Chores eine kniende Figur, von Gebäuden und Tiere umgeben (Abb. 16). 1989 wurden die Glasgemälde, von Jonna Sejg hergestellt, in die Nordfenster von Chor und Schiff eingesetzt (Abb. 17).

Inventar. Der einzige aus dem Mittelalter bewahrte Inventargegenstand ist das romanische Taufbecken in der für die Gegend typischen Art (Abb. 27-28).

Auffällig ist allerdings, dass auch das Jahrhundert der Reformation und die Zeit bis um 1700 keine sichtbaren Spuren hinterlassen haben, was entweder veränderten liturgischen und religiösen Bedürfnissen, wechselndem Geschmack oder vielleicht eher noch den durchgehenden Problemen mit der Feuchtigkeit geschuldet ist. Letztere erforderten häufige Erneuerungen. Auf alle Fälle wurden im 19. und 20. Jahrhundert die Textilien erneuert, doch häufige Erneuerungen können auch den besonderen Umstand erklären, dass sowohl das Altarbild als auch die Kanzel ganze drei Mal ausgetauscht wurden.

Bewahrt aus dem 18. Jahrhundert sind Gegenstände aus Metall: die Altargeräte (Abb. 24), Altarleuchter (Abb. 26) und Kronenleuchter (Abb. 31), außerdem *ein Klingelbeutel (Abb. 32). Die Glocke (Abb. 34) wurde 1834 von Peder Meilstrup aus Randers (um)gegossen und zeugt so vom Beginn der Epoche der Volkskirche nach ab 1849, in der zahlreiche Veränderungen und Erneuerungen stattfanden. Die Neuanschaffungen folgen nun dicht aufeinander, so z. B. Taufschale (um 1850), Taufkanne und Krankengeräte (um 1862 und 1871 oder 1872) sowie Kanzel (1884) und möglicherweise Gestühl (Abb. 22-23). Gleichzeitig mit oder unmittelbar nach einer Renovierung der Altarbilder, 1903 von Peder Møller ausgeführt, wurde der Altartisch mit Altarkanne, Löffel, Schale und Oblatendose (um 1900, 1907 und 1910) (Abb. 20-21) versehen. Im Zuge der Restaurierung 1940-43 wurde das Altarbild völlig nach Zeichnungen des Architekten Sv. Fritz mit Relieffen im neoromanischen Stil von Børge Ishøy erneuert. Letzterer führte auch die Reliefs der Kanzel aus (Abb. 29). Ebenso wurden Altartisch und Altarschranke erneuert (Abb. 19). Aus den letzten gut 25 Jahren stammen u.a. eine Orgel (1984), das Kirchenschiff (1992), eine Pastorentafel (1997) und ein Messgewand (2000) (Abb. 18, 33).

Grabmale. Das vornehmste Grabmal der Kirche ist ein Pfarrerepitaph (Abb. 35-37) von 1653, welches doch nur in sehr reduzierter Gestalt erhalten ist. Das Epitaph gilt Jacob Pedersen Munk (†1640) und seinem Nachfolger Jens Olesen Lemvig (†1683) sowie deren gemeinsamer Gattin Anne Poulsdatter (†1670). Das zentrale Porträtgemälde ist signiert und stammt von 1653 von Albert Quantz aus Aalborg, während die Einrahmung, die jedoch nicht vollständig bewahrt wurde, vermutlich Christen Billedsnider, ebenfalls aus Aalborg, zugeschrieben werden kann. Ausgehend von älteren Beschreibungen und bekannten anderen Arbeiten des Tischlers kann die ursprüngliche Form des Epitaphs jedoch in ihren Hauptzügen rekonstruiert werden (Abb. 37). Eine andere Erinnerung an einen Pfarrer aus der älteren Zeit der Kirche ist ein Grabstein von um 1600 (Abb. 38) für die Gemeindepfarrer Gregers Eskildsen (†1600) und oben genannten Jacob Pedersen Munk (†1640) sowie deren gemeinsame Gattin Anna Nielsdatter. Der Stein ähnelt einem gleichzeitigen Exemplar in der Kirche von Lemvig und beide stammen vermutlich vom gleichen Meister, der vor allem in Ostjütland wirkte.